

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologiae Mysticae Sive Exercitiorum Spiritualium Admodum Reverendi Patris P. Aloysii Siderei, Alias Vincentii Caraffa, Societatis Iesv Praepositi Generali, Tomvs ...

ex Italico Latino recenter idiomate opera et studio fidelissimi cuiusdam
interpretis donatus

Iter ad coelum in quatuor partium Semitas seu partes, & Fasciculum
Myrrhæ

Caraffa, Vincenzo

Coloniae Agrippinae, 1660

De cæteris virtutibus moralibus instituitur exercitium sextum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-49363](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-49363)

EXERCITIUM SEXTUM.

De ceteris Virtutibus moralibus.

In particulari.

CAPUT I.

De Prudentia.

Prudencia est virtus directiva morum & virtutum. Prudentia est virtus intellectus, cujus officium & munus est regulare ac dirigere non tantum liberos voluntatis actus; verum etiam actus omnium virtutum, in ordine ad suum finem, ut sine honesti, fiantque secundum rectam rationem. Unde, sicut habitus artis, consistens in mente artificis, regulat opera externa, imprimendo eis formam & figuram artificialem; ita Prudentia (quæ est habitus consistens in intellectu) dirigit ordinatque virtutum actus, imprimendo eis formam virtutum, & honestatis in hoc consistentem, ut actus fiat juxta rationis dictamen, sine excessu aut defectu, cum omnibus circumstantiis & conditionibus requisitis. Quamobrem magno cum fundamento à D. Augustine dicitur quæque SS. Patribus Prudentia dicitur *Virtus Modalis*; quia

S. Tho. 2. 2.
q. 45. S. Ber.
serm. 45. in
Cans.

quia officium eius non est actum facere virtutis, sed solum præscribere & proponere modum efficiendi illum. *Ut bonus fiat* (docet S. Thomas) ut ad alias virtutes morales; sed *ut bene fiat*, pertinet ad Prudentiam. Unde, tanquam Virtus Moralis necessariò debet esse connexa cum cæteris Virtutibus moralibus: quæ elicitive operantur ad Prudentiam & Prudentia imperativè & directivè, docet præscribendo modum efficiendi & elicendi ad Exempli gratiã; Virtus moralis Humilitatis & Humilitatis, qui sit honestus & virtuosus, exercere nequit absque auxilio & directione Prudentiæ, quæ iudicat de tempore, de loco, de persona actum huiusmodi elicivitã: sine quâ regulã & directione Humilitas non conficitur rem, sed vitium. Et quod dictum est de Humilitate intelligendum quoque est de reliquis omnibus virtutibus: *Tolle Prudentiam, & virtus vitium erit*, ut S. Bernardus.

S. Bern.
serm. 45.
in Cant.

2. Et quia intellectus humanus haud sufficiens est, nec omnes effectuum circumstantias comprehendere, nec totam causarum contingentiam prævidere potest, Prudentia nostra nequit esse levis & certa: *Cogitationes mortalium limida sunt. & incerta providentia nostra.* Quapropter ultra humanam Prudentiam; in inquisitione consilij indiget homo divini, qui omnia comprehendit: & dirigitur homo per divinum Consilij, quod est donum Spiritus Sancti. Ubi & dicitur quod datur species Prudentiæ: Aliqui regunt & gubernant se solo lumine rationis, & hæc est Prudentia Politica, quæ respicit duntaxat finem naturalium & humanum. Alij gubernant & dirigunt se secundo lumen Fidei, & vocatur Prudentia Purgativa: quæ dirigit ad finem supernaturalem: sed afficitur quoque aliquo affectu naturali. Alij denique reguntur per divinum lumen intelligentiæ, & hæc est Prudentia purgativa animi, quæ dirigit ad finem supernaturalem: sed afficitur creaturis, sed solo Deo, ubi sic afficitur dirigari est.

Sap. 9.

S. Thom.

Idem 2.2.

q. 61. a. 5.

S. Bonav.

Compend.

Theol. c. 34.

Verus Dei servus & famulus nihili æstimare debet
Prudentiam, neque contentus esse secunda; sed
conatu & studio ad consecutionem tertiæ, qua
ad divina nescit, & aliud curat nihil, aspirer, necesse est. *S. Tho. l. c.*
Igitur vera Prudentia est Homini Christiano pro- *S. Bernar.*

Prudentia supernaturalis & Divina: Prudentia
naturalis, quæ Deum duntaxat contemplatur: Gloriam
terrenam quam finem respicit: & cum perfecto usu
naturarum dirigit eas tanquam media ad suum
finem.

Verum, ut ad hujus virtutis praxin descendamus,
necessarium est, quinam ejus sint actus. Tres sunt
generales: *Consultatio, iudicium, Imperium.* Quia *S. Thom.*

Prudentia, cum sit *recta ratio agibilium, unum supponit,*
scilicet finem virtutum in communi,
cujus causa: *Esse temperatè vivendum: In arduis*
operibus perseverandum. Quibus principiis practicis natura-
rum oppositis, tria facit. Primò, *rectè consiliari.*
Secundò, *rectè judicare de consiliariis.* Tertiò, *rectè &*
perseverare persequere, quod judicatum est.

Uterque nominati actus sint veræ Prudentiæ actus, uni-
versales debent cum bono voluntatis affectu: etenim vo-
luntas mala corrumpit rectum intellectus iudicium:
malus affectus corrumpit estimationem Prudentiæ. *S. Thom.*

Uterque est sympathia, quam inter se habent potentiæ ani-
mæ: unde si voluntas est malè affecta, & malè appetit, in-
tellectus etiam tanquam infectus & subjectus malo isti
affectui, iudicabit malè: quemadmodum palatus malè
affectus amaritudine, iudicat omnes cibos amaros. Alia *S. Thom.*

causa adest ratio, quia proprium est potentiis animæ,
concurrant cum voluntate, eique succurrant tan-
quam Regina, Investiantur affectu illius, & secundum
eum operentur. Et patet experientia, quod si vo-
luntas vindictæ spirer affectum, intellectus falsa quadam
Prudentiâ eandem vindictam iudicat convenientem,
et tunc deficient rationes ad colorandam hanc falsitatem;

et præteritâ hac passione redit intellectus ad pristinum
rationis lumen. Idem alia probatur experientia.
Quis infirmus sistentibus (propter desiderium & appè-
titum, quo feruntur in aquam) representantur omnes *loc. cit.*

Part. III. *Aqua;*

aque, quæ unquam viderunt. Unde sequitur, quod verum est illud axioma Aristotelis: Quælibet actio habet ei finis videtur. Qualiter quispiam sentiat perfectam voluntatis; taliter quoque sentiat peccatum. Cum igitur hoc principium sit certum, nec probatum, & confirmatum experientia; quis non videt quàm necessarium sit ad rectum usum Prudentiæ, conservetur regnum animæ liberum, & passionibus subiciatur? Quia affectus purgatus & rectus rectus quoque reddet rationis lumen. Siquidem, ut dicitur in Angelicis, Sicut precipere est ab appetitu, quæ præcipit quis volens; ita rectè precipere est à recto appetitu. Quemadmodum Prudentia ordinat & præcipit motum à voluntate; ita ordinare & præcipere rectè dependet à rectâ voluntate.

S. Thomas. 4. Hugo de S. Victore juxta sensum magis ralem exponit, assignatque actus Prudentiæ, cum dicitur: Primo Prudentia Judicat inter diem & noctem, inter bonum & malum: eligit bonum, & deservit malum. Secundo, Judicat inter diem & diem: quia inter bona eligit, quod melius est: & inter mala, quod est optimum. Tercio, Judicat inter noctem & noctem: quia inter mala fugit pejus, & inter pejora, quæ sunt pessimum. Quarto, Judicat inter omnem diem: quia neminem enim arripit occasionem bene operandi. Quinto, Judicat inter omnem noctem: quia fugit omnem occasionem mali.

Hoc est proprium veræ Prudentiæ, ut bonum habeat electionem: eligat verum bonum, non appetens, & fugiat verum malum: & inter bona eligit semper melius: & inter mala fugiat pejus. Cum igitur ipsi ignorantia intellectus inter quatuor virtutes numeratur, & per peccatum originale caecatur, confertur medela & remedium: Prudentia cæcum illuminat intellectum, eique veram rerum præcongnitionem, discernendo inter verum bonum & verum malum.

1.2.9.85 a. 3.2.2.9.51. 5. Verum ad modum, quo vitiosè sancti hæc virtus ad praxin deducenda est, progrediuntur

Prudentia Divina & supernaturalis, de qua loquimur,
 in radiis virtus à vero Sole procedens: ab aeternâ Summa de
 progeneratus: est lumen quoddam practicum à Virtutibus
 mente participatum: est ratio quaedam directi- c. de Prud.
 primâ regulâ communicata. Coconiens igitur
 ut Prudentia creata ab increata (per veram simili-
 tudinem & imitationem tanquam imago à suo exem-
 perfectionem, vigoremque trahat & de-
 Prudentiam in DEO non est distincta à ratione:
 in ipsa Divina mens in DEO est essentialiter Pruden- S. Tho. 1.2.
 qua iudicat omnes res, uti verè sunt: apprehen- q.61. a.5.
 dendo seipsum ut finem, cunctasque creaturas
 media ordinata ad gloriam suam. Facies te Do- Deuter.
 omni excelsiorem cunctis gentibus, quas creavit in c. 261:
 & gloriam suam. Simili modo se habere
 debet praxis Prudentiæ Christianæ & supernaturalis:
 de omnibus rebus iudicandum est propter ho-
 nem Deum: apprehendendus est Deus ut finis, &
 creature ut ad finem. Unde affectus noster nun- S. Thomâs.
 quam quietere & hærere debet in utroque creaturarum;
 et ex illis exurgere in cognitionem, amorem &
 gratiam ultimi finis. Huiusmodi semper existit
 prudentia Sanctorum: Intendere finem ut optimum:
 quod impedit ad illum finem, fugere: & quod Cyrill. li. 1.
 agere. Contemplari semper summum bo- Apol. c. 3.
 tum, tanquam ultimum finem: & apprehendere
 media ad talem finem: tollere impedimenta. Et
 Prudentia non est scientia speculativa, sed pra-
 ctica: non est sola Prudentia intellectus: sed affe-
 ctus etiam & operis: Prudenter intelligit, pruden- Summa de
 ter diligit, prudenter operatur. Prudentia solius Virtutibus
 intellectus absque prudentia boni affectus non est c. de Prud.
 prudentia laudabilis, quâ præditi fuerunt sancti; sed
 prudentia vana, solumque apparens. Hic est servus.
 & Prudens, quem Christus D. N. ad eum Matth. 24.
 prædicavit: Fidelis, quod diligit: Prudens, quod S. Bern. ap.
 diligit Deum, tanquam ultimum finem, ordinando Hug. l. cit.
 creaturas tanquam media ad eum assequendum. Ideo
 dicitur Prudentia: Est cognitio practica de medijs ad
 Deum perveniendi.

Ultra Prudentiam debemus insuper habere bonum usum cæterarum partium ejus : videlicet, Memoria, Intelligentiæ, & Providentiæ. Memoria, de præteritis semper memoriâ recolendo Divina beneficia, ac profectum illud Redemptionis. Intelligentiæ, de præteritis practicè considerando obligationem Christianam vocationis professionis, ac totum illud, quod Deus ab eo posuit Providentiæ, de Futuro, prævidendo Novissima, & proximè Mortem.

Præterea in executione operis eris Diligens, Circumspectus, & Cautus. Diligens, ordiando seu res consultatas & judicatas : quia Consultatus est Imperium velox. Circumspectus, ne desit aliqua circumstantia necessaria. Cautus, in amovendis & evadendis omnibus impedimentis contrariis : dissecando non solum inter bonum & malum ; verum etiam inter bonum & bonum, & inter malum & malum : eligendo semper, quod majus bonum, & fugiendo quod minus malum, veluti supra dictum fuit cum Hugone. Et quod attinet ad impedimenta, non gravia duntaxat, sed etiam levia tollenda sunt impedimenta.

Unde docet Albertus : *Vera Prudentia non solum fugit, quod semper sepe- rat à fruitione Dei, scilicet, peccatum mortale, sed etiam omne illud, quod elongat ad tempus, scilicet, peccatum veniale.*

In hoc igitur consistit praxis veræ Prudentiæ ; in ordine rerum, secundum rationem finis & mediæ, & ut loquitur S. Augustinus : *In Frui, & in Fruitione DEI propter se, & in usu creaturarum propter Deum.*

Pro complemento hujus praxis seu exercitii, præfectæ Prudentiæ multum proderit observatio doctorum trium documentorum, ex huc usque dictis collectorum. Primum : ut conservemus nos liberos a passionibus, & voluntatem nostram rectitudinem conformemusque regulæ sancti Amoris Dei : rectitudinemque appetitu, rectus quoque erit intellectus : inquit secundum Philosophum : *Judicamus, sicut afficimur : juxta amorem, quo voluntas nostra afficitur, discimus, & judicat intellectus.* Secundum, ut studemus recte

*Apist. 4.
Ethic.
2.2. q.20.
a.2.*

diversæ partes distingui valeant. Propter eam secundum Philosophum, quod notat etiam S. Thomas: *minus iustitia ad seipsum, in quantum appetitus obedient rationi.* Secunda conditio est, ut in una eorum harum personarum sit jus, & in altera debitum: si ego teneor & debeo dare proximo meo, ille habet & exigentiam mei debiti. Tertia est, ut ius & debitum fiat iustum, & ego tantum de proximo, quantum proximus debet recipere, nec minus.

Hæc igitur est virtus Iustitiæ: virtus quæ inclinans ad dandum, *quæ sunt Cæsari Cæsari, sunt DEI DEO.* Debemus namque Deo, quæ sunt Dei, nempe, Adorationem cum cultu Fidei, Spei, & Charitatis, & cum exteriori Sacrificij, Reverentiam, Obsequium. Proximo debemus, quæ sunt nostri proximi, videlicet bonam Opinionem, Estimationem, Amorem, de ipso bene loqui, exhibere ei beneficia, fugere actus huic contrarios, nempe Opinionem Contemptum, Odium, Maledicentiam, & Mortificationem, aliasque actiones externas offensivas. Hæc de natura virtutis Iustitiæ, jam ad virtutis huius actus procedamus.

2. Proprius Iustitiæ actus, secundum S. Thomam, *Est rectum iudicium: rectè iudicare de rebus secundum Regulas Prudentiæ.* Ut verò hoc iudicium sit rectum & iustum, tres postulantur conditiones: *Sit ex iustitiâ, ex auctoritate, ex ratione.* Secus esset iudicium iniustum, usurparum, & merarium, quale erat iudicium à Christo Salvatore nostro prohibitum, quando dicebat: *Nolite iudicare, & non iudicabimini.* Secundum igitur virtutem Iustitiæ rectè iudicare debemus in rebus ad proximos nostrum spectantibus, iudicare cum rectitudine cum Charitate, & rationibus sufficientibus uti: fugere omnem umbram malæ suspitionis & fluitationis de proximo, quæ, juxta S. Thomam, ex his procedit principis: primum est propria

q.60.a.1.

sec. cii.

*100. cii. a.
1. 10.*

ut, ut habetur in Ecclesiastico, *Stultus, cum ipse sit stultus, omnes stultos aestimat.* Secundum est malus effectus in proximum: nam facile credimus, quod appetimus. Tertium est experientia: idèdque de senibus Aristoteles, quod *sint maximè suspiciosi.* Prima hinc causa est mala: hæc tertia non est mala, quia ab experientia accipitur aliqua certitudo, quæ possit iudicio suppeditare fundamentum, nec perire.

Secundus actus virtutis huius est actus voluntatis, ut volumus, amamus & desideramus, quod iustum est in nostris actionibus.

Tertius est actus potentie executivæ, quo iuste etiam procedimus.

Præter hos actus habet virtus huiusmodi suas causas & effectus.

Causa huius virtutis assignatur ab Apostolo, & est caritas proximi: *Qui enim diligit proximum, letatur in bonis eius: nam non adulterabis, non occides, non furaberis, &c. in hoc verbo instauratur: Diliges &c. qui amat proximum, nullum ei intendit obire malum: fac igitur, quod conveniens & iustum est, & observa virtutum Iustitiæ cum proximo.*

Effectus est pax, gaudium, & consolationes Spiritus Sancti: *Dilexisti iustitiam, odisti iniquitatem (vel ut legunt) iniustitiam, propterea unxit te Deus oleo iustitiæ præ consortibus tuis, propterea anima tua repleta est sancta unctione Divinæ dulcedinis & consolationis Spiritus Sancti, pacis & concordie cum Deo & proximo. Unde Iustitia & Pax osculata sunt.* *Psal. 44.*
Iustitia, juxta S. Bonaventuram comparatur viæ rectæ: *Est recta semita, & recta via, quæ effectus namque Iustitiæ principalis est dirigere tanquam per viam rectam ad bravium sempiternum: ut instar ceteræ regulæ & mensuræ reddat.* Effectus quoque virtutis Iustitiæ est, ut ex omnes virtutes ordinet ad suum finem, nec debeat proximo iustum & æquale reddere debitum.

Unde etiam affirmari potest, Justitiam, virtutem
 calem, esse virtutem universalem, quantum ad
 nem & imperium: veluti etiam se habet Charitas
 ultimum finem.

4. Ex hucusque dictis colligitur, qualis debet
 esse modus, quo virtus hæc Justitiæ excellat.

Rom. 13.

Eum verò docet Apostolus illis verbis: *Reddite
 debita.* Creditores, quibus magnis obstricti sunt

Serm. de tri
 plici genere
 honorum.

debitis, varij & multi sunt, secundum S. Bernardum
 Deus, Sancti, Angeli, Animæ Purgatorij, Animæ nostra
 noster Proximus, proprium Corpus. Deo debemus
*Amorem, & Subjectionem: Amorem, quia fecit nos,
 benefecit nobis: Subjectionem, quia est super nos. Sanctis
 & Angelis debemus Imitationem: Animabus Purgatorij
 Compassionem: Animabus nostris Puritatem.
 Proximo nostro Pacem: proprio corpori Satiæ
 non Voluptatem.*

Hæ sunt obligationes & debita, quibus necessa-
 riò satisfacere tenemur salutis obtinendæ gratiæ, ve-
 rùm si loquamur de perfectione, secundum ean-
 dem mellifluum Doctorem, debita nostra multo ma-
 jora sunt.

Ac primò non qualemcumque Deo debemus Amorem;
 sed perfectum: sicque non solum cunctas crea-
 turas diligamus propter Deum; verum etiam nos ipsos
 propter ipsum diligamus: Angelis, cæterisque Sanctis
 Non solum debemus Imitationem, sed ardentem desiderium
 conspectum eorum. Animabus Purgatorij, Non solum
 Compassionem & Orationem; sed etiam Congratulationem
 debemus, condolentes quidem earum peccatis & mis-
 eriam; ac multo magis iis congratulantes, quod peccata
 est, quod abstergat Deus omnem lacrymam ab oculis
 eorum. Animabus nostris, Non debemus tantum Puritatem,
 Puritatem, ut humiliter confiteamur peccata nostra, sed
 est in intentione, cogitatione, & opere glorificemus nos
 Deum, qui in Cælis est. Proximo nostro non duam
 debemus pacem; verum etiam cum his, qui odierunt nos,
 esse pacifici, portare omnes, & à nemine velle pati
 Penique proprio Corpori, Non debemus tantum Sati-
 etatem, sed servitatem, sed afflictionem, sed laborem.

etiam Apostolum, qui dicebat: Castigo corpus meum, & in servitutem redigo. Et he sunt semite spiritualis caritatis, in quibus religiosa mens & dilatatur & dilatatur. Hæc est via perfectionis, ut, nimirum, nos occupemus oblectemusque in præfatis considerationibus & exercitiis.

Verum, ut in compendium reducamus hanc debitum nostrorum præxim, optima est illa, quam nobis dicit Spiritus sanctus: *Indicabo tibi, homo, quid sit peccatum, & quid Dominus requirat à te: facere iudicium, & misericordiam, & sollicitè ambulare cum Deo tuo.* Tunc, inquit Spiritus sanctus, creditores nostri, quibus satisfacere tenemur: est Deus, Proximus & Proximi. Deo debemus Obedientiam, Proximo Misericordiam, Nobismetipsis Correctionem & Mortificationem. Erga Deum debes habere cor Filij, erga Proximum cor Patris, erga teipsum cor Judicis. Hoc etiam significant & innuunt verba illa: *facere iudicium, & prevenire iudicium Dei*, accusando nos ipsos: etiam, secundum Apostolum, *Si nos ipsos iudicaremus, non utique iudicaremur.* Hoc verè Justitiæ proprium officium est, juxta S. Augustinum, ordinare perfecte bonum in Deum, & in Proximum, & in seipsum: ita ut qualibet actione triplex eruat bonum: bonum Gratia, quod attribuat Deo: bonum Utile, quod commiseret Proximo: & bonum Confusionis, quod sibi tribuat. Hi sunt tres Creditores nostri, à Spiritu sancto nobis consignati.

Qui hos eodem ad minorem restringere voluerit numerum, unicum solum esse Creditorem nostrum, cui tantum obligati sumus, reperiet: & hic est Amor & Charitas proximi, juxta dictum Apostoli: *Nemini unquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.* Quasi dicit Apostolus: Volo, vos esse liberos ab omni debito; sed non ab hoc debito Charitatis: nunquam hoc debet recusandum aut negandum est, semper inter vos regere debet, nunquam debet eidem ita satisfieri, ut nihil amplius remaneat solvendum. Et hujus reddit rationem S. Thomas, quia *Charitas in diligendo non debet, sed proficit, & crevit: igitur, cum creseat creditum, quid*

Mich. c. 7.

*1. Cor. 11.
Matth. c. 5.
S. Tho. in
ep. ad Gal.
3. lect. 3.*

*Rom. c. 13.
S. Thom.*

Epist. 62.

quid nimirum, si crescat etiam debitum? *Semper dicitur Charitatem*, ait S. Augustinus, *Nec cum reddere amittitur; sed potius reddendo multiplicatur: habere enim redditur, non carendo.* Cujus adhuc duas assignat rationes S. Thomas. Prima sumitur ex debito præcepti: semper enim nos obligat præceptum Charitatis: *Hoc est præceptum meum, ut diligam inquit.* Secunda delimitur ex causa Amoris proximi: qui amamus proximum nostrum propter Deum, *qui sufficienter pensare non possumus.* Discamus ergo ab Apostolo quodcumque aliud excutere debemus, citans sanguinis, opum mundanarum versus proximum nostrum: conservantes duntaxat debitum & obligationem veræ Charitatis, diligentes proximum propter nullam aliam obligationem, quam propter causam quam ipsamet apportat Charitas, & verus quæ sit Amor Dei.

1847.15.

CAP. III.

De Virtute Religionis.

1. **R**eligio est virtus quædam glorificativa Dei, inclinans ad cultum debitum Deo tribuendum, propter summam ejus excellentiam, perfectissimamque eminentiam in omni genere perfectionis, quam in se ipso continet, tanquam Primum, Increatum, & Divinum Esse, tanquam Primum Principium, & Ultimum omnium rerum Finis. Et per consequens inclinat etiam ad dandum id, quod competit creatori, quod est vilitas, humilitas & contemptus: proportionate utpotè attributa propriæ ejus subjectioni, dependentiæ ac proprio ejus nihilo. Hoc tributum seu cultus duobus modis Deo, attribui potest: vel actibus internis intellectu & voluntatis, quemadmodum exhibent Angeli in cælo: vel actibus etiam externis corporis, in quantum illi dependent ab internis, & lo-

horum significatiui. Insuper cultus internus duobus modis exerceri potest: aut explicitè, verbo mentali intellectus profitendo excellentiam Dei, & nostram vilitatem: aut implicitè, perficiendo aliquem actum, seu internum, seu externum, quo significare, & profiteri intendimus independentiam Dei, & nostram dependentiam.

1. Hæc virtus ab aliis secernitur. Primò à Theologia: quia Religio totum suum objectum adæquat, quantum ad partem materialem & formalem, habet extra Deum, & respicit solum Deum, tanquam finem, aut, ut cum Theologis loquamur, tanquam objectum (*cui*); at virtutes Theologicæ necessario respiciunt Deum, ad minus tanquam motivum & objectum suum formale.

Distinguitur etiam Religio ab Humilitate: etenim hæc inclinatur ad propriam vilitatem, ut potè propriæ personæ convenientem; at Religio eadem, tanquam Divinæ Excellentiæ significativam & protestativam respicit & contemplantur.

Denique distinguitur à Sanctitate, tanquam inclusivam ab includente: nam Sanctitas dicit totum id, quod dicit Religio, & insuper addit obedientiam internam mentis, offerendo non solum sua, sed etiam se. Unde, ut bene notat Cajetanus, omnes Sancti sunt Religiosi; non è contra, omnes Religiosi sunt Sancti? quia qui sacrificiis vacant, Religiosi sunt, non vero Sancti, nisi seiplos etiam inuisiculis Deo applicent.

3. Ab hac essentia & natura virtutis Religio- nis dependent proprii actus proportionati, & sunt tres.

Primus est actus intellectus, quo cognoscitur Divina Eminentia, & proprium nihilum: quodque à Deo, tanquam à primo Principio omnia producantur ac conserventur, & creaturæ quò ad omnia à Deo dependeant, & in esse, & in operari: sibiipsis verò relictæ in nihilum redigantur.

Secundus

Secundus est actus voluntatis, quo volumus ad interno reverentiam & honorem Deo debitum.

Tertius est actus potentiae executivae, quo eodem eundem profitemur finem concurrentibus actibus externis inclinationum, genuflexionum & prostrationum.

Verum est, quod virtus Religionis essentialiter consistat in secundo actu; sed necessariò etiam supponit primum, & per tertium completur & perficitur.

q. 82. a. 1.
Cajet.

Præterea Devotio est actus elicited à Religione, quæ eidem, cui Religio, inest potentiae. Oratio, Adoratio, Sacrificium, Votum, Juramentum virtutes huiusmodi actus quoque sunt, sed imperati; & quia nos pertinent ad alias virtutes, Religionis proprii dicuntur actus. Ultra hos, cæteri virtutum actus à Religione quoque possunt esse imperati, cum eosdem ordinat ad proprium finem Gloriam Dei.

4. Ex his actibus Religioni propriis dignoscuntur actus contrarii & oppositi, quales sunt actus superstitionis, quæ est vitium virtuti Religionis contrarium.

S. Th. q. 94.

Superstitio tres habet partes, & sunt, Idololatria, Divinatio, vana Observatio. Enimverò Religio in ordine ad Deum tres respicit fines, qui sunt, Reverentia, Instructio, Directio. Idololatria est contraria primo fini: quia reverentiam & honorem Deo debitum & proprium transfert ad creaturas. Divinatio est contraria secundo fini, eò enim ipso, quò Deus consulendus erat in re dubiâ, consulitur Dæmon cum patet explicito, vel implicito. Observatio vana tertio fini opposita est: quia in mediis ex se insufficientibus quaerit efficaciam interveniente Dæmonis invocatione tacitâ, aut expressâ. Et hæc de naturâ virtutis Religionis. Ad modum, quo in praxi redigenda est, præterea dicemus, ut sic nostro cum merito & profectu spirituum creaturæ exerceamus.

q. 82. a. 1.
Cajet.

5. Principalis virtutis huius actus à nobis exercebitur est actus ille Devotionis, quæ est prompta quædam voluntas ad omnia pertinentia ad servitium & gloriam Dei. Causa huius Devotionis, juxta Sanctum Thomam est

contemplatio Bonitatis, Divinorumque beneficiorum :
 inchoatur Amor, immediatum Devotionis princi-
 pium : nam prompta deferuntur obsequia amico, qui
 amatur: ex nostrâ deinde parte est consideratio prop-
 riam defectuum. Ex hac Devotione, veluti ex causa pro-
 generatur affectus, & gaudium spirituale, non propter
 tantum duntaxat considerationem Dei; verum etiam
 propter secundam defectuum nostrorum contempla-
 tionem. *Quia est tristitia secundum Deum, quam com-
 paratur gaudium, secundum illud Augustini: Doleat, & a.4. Cajet.,
 ut dicitur gaudere: propter quod de Sanctis legimus, quod
 hilaresque erant, & meritis, utpote inchoantes in Terris
 castam Conversationem.*

Præterea, sicut Religio est virtus quædam immediatè
 virtutes subsequens Theologicas, & superior cunctis
 virtutibus moralibus; ita simul exercenda est cum
 illis, præsertim una cum Charitate: amando Deum
 cum Charitate, cum Religione eidem serviendo, am-
 plendo Deum, tanquam finem, cum Charitate:
 creaturas omnes ordinando ad Deum per actum Reli-
 gionis. Quapropter servitus imperata à Religione non
 est servitus Timoris, servitus coacta per timorem pec-
 catorum; sed servitus Amoris, servitus libera, infer-
 tas Deo: quia hujusmodi servus amat eum tan-
 quam amicus, juxta dictum Christi: *Non dixi vos servos, Ioan. e. 15.
 sed amicos.*

Motivum & ratio servientis hujus est nobilitas Na-
 turæ Divinæ, superioris, & in infinitum excedentis
 omnium rerum creaturarum universitatem, in ratione Primi
 Principij. Enimverò, si superioritas accidentalis, ve-
 niunt sane: nobilitas, divitiæ, sapientia sufficientia
 motiva sunt ad inducendos titulos servitutis & Dominij
 super homines; quanto magis superioritas essentialis,
 quæ Deus prædicus est, cunctisque prædominatur
 creaturis, sufficiens erit titulus, ratione cujus omnes
 creaturæ obligantur eidem debita præstare obsequia
 & servitia.

Et tamet si *Servitus* (ut benè advertit S. Thomas) *Rom. 1.
 est absoluta conditio; nihilominus ex additione (Dei) Lect. 1.
 redditur commendabilis. Esse servum absolute, est vile
 & ab-*

& abjectum; sed esse servum Dei, est quid dignum & nobilissimum; etenim accipit nobilitatem & valorem à personâ, cui seruitur. Propterea Apostolus de hoc solo gloriabatur: *Paulus servus JESU CHRISTI.* Verùm, hæc servitus Dei, ut sit perfecta; totalis sit, necesse est, ita, ut eam complectatur, & nulla remaneat pars in homine, quæ non se Divino impendat servitio. Quamobrem, ut bene docet S. Antoninus, servitium est cultus Dei, debet esse quintuplex: *Cultus cordis, Cultus oris, Cultus operis, Cultus corporis, Cultus circumstantiarum.* Ac primò cultu cordis debemus recognoscere, revereri, & amare Deum, veluti meretur, eò quod sit primum rerum creaturarum Principium. Secundò, cultu oris à nobis benedicendus & laudandus est, eique gratiæ agendæ sunt propter idem meritum. Tertiò, cultu operis seu actionis Deo omnia opera nostra ad gloriam suam offerre debemus. Quarta, Deo servite tenemur cultu corporis, adorationibus, videlicet, genuflexionibus, prostrationibus, &c. Denique, servite debemus Deo cultu virtutum, & mirum, ordinando cunctas virtutes ad finem Religionis, qui est gloria Dei, juxta dictum S. Apostoli Jacobi: *Religio munda & immaculata hæc est: respicere pupillos & viduas, &c.* Actus enim hic actus civitas quidem est à virtute Misericordiæ; sed imperatam virtute Religionis. Hujusmodi exercitio se occupant Sancti in cælo (*In templo ejus omnes dicent gratias*) quoscunque actus, operationesque singulas referunt ad gloriam Dei. Videre Deum, amare Deum, possidere & frui Deo pro ultimo fine sortiuntur gloriam Dei, cujusvis namque operis honor & gloria à tribui debet suæ causæ principali: &, ut communiter dicitur, *Opus laudat artificem;* ita & nos in cunctis actionibus nostris, in omnibus virtutum actibus, dicimus servare gloriam: de quolibet actu bono deorsum gloria soli Deo tanquam primæ causæ, non nobis: *Nobis autem confusio faciei nostra.*

Rom. 1.

p. 4. tit. 5.
c. 7.

Lac. 6. 1.

Psal. 18.

Baruch.
c. 3.

CAP

CAP. IV.

De Virtute Pietatis erga Parentes.

Quemadmodum virtus Religionis est virtus quædam honorificativa Dei, quia inclinatur ad cultum Deo tanquam primo Principio & ultimo nostro Fini tribuendum; ita virtus Pietatis est virtus quædam honorificativa genitorum seu parentum, inclinans ad reddendum iisdem convenientem honorem & reverentiam debitam, eò quod post Deum, nostri esse, nostræque vitæ principium existant & causa, Ratio, juxta S. Thomam, est, quia tam Religio, quam Pietas sunt virtutes annexæ virtuti Justitiæ: quæ respiciunt debitum, quod debetur aliis: ac cum ultimum. Religio respicit debitum, quod debetur Deo, ratione summæ excellentiæ in seipso, & summæ beneficentiæ respectu nostri; ac Pietas respicit debitum, quod debetur Parentibus, ratione alterius cujusdam excellentiæ & beneficentiæ longè inferioris: atque est alia virtus à Religione distincta, quæ dicitur Pietas.

2. Finis virtutis Pietatis est, satisfacere, quantum possibile est, obligationi, quâ Parentibus, Patri & Matri obstricti sumus, ratione superioritatis in esse, quam habent versus filios. Unde objectum illius est cultus exterior, veluti debitus genitoribus propter beneficium generationis.

3. Tres dantur proprii hujus virtutis actus.

Primo, Reverentia: siquidem parentes nostros honoramus, juxta præceptum Christi: *Honora Patrem tuum, & Matrem tuam.*

Secundo, Obedientia. *Filij obedite parentibus vestris;* Colos. 3. sed non in iis, quæ Deo adversantur (tamen si essent in materia levi peccati venialis) aut quæ impedirent servitium Dei, veluti est ingressus Religionis; unde benedicit S. Hieronymus: *Summum genus Pietatis est, in his re esse crudelem.*

Tertiò,

S. Anton. p. 4.

CAP

1. Tim. 5.

1.2. q. 101.

Tertio, debemus quoque parentibus, si sint pauperes, subministrare necessaria ad sustentationem vite, ita dictum illud Apostoli: *Filij reddite vicem Parentibus, hoc enim acceptum est coram Deo.* q. d. Reddite eis necessarium, quod vobis presterunt, enutrire eos in extrema necessitate constitutos, quem admodum vos educaverunt & nutriverunt. Quamvis, ut docet S. Thomas, quod debetur parentibus, tanquam nostris Majoribus & Superioribus, & tanquam principis nostri, per se & necessarium, sit honor & reverentia; subministratio vero necessarium in infirmitate & paupertate debeat eisdem secundario, & veluti accidentaliter.

4. Effectus proprius virtutis hujus, sicut & reliquorum pertinentium ad Justitiam, est, facere contentum æquum, & debitum. Et sapienter dicitur, quod debitum morale, importans certam quandam commensuratum & decentiam, esse non sit debitum legale; enim per se parentibus supererogationis exhibetur obsequia, absque legis obligatione.

1.3. ad 2.

Quo ad praxin, virtus hæc exercenda est erga Deum, cum eadem virtute Religionis, quæ emittentei committitur virtutem Pietatis, quem admodum etiam virtus Obligationis & Gratitude. Quia virtus Religionis tendit ad honorem exhibendum Deo, non tanquam primo Principio duntaxat; verum etiam tanquam primo Patri nostro, primo Superiori, primo & Summo Benefactori. Unde hæc tres virtutes Pietatis, Obligationis, & Gratitude erga Deum non distinguuntur à Religionis.

Opusc. de dilect. Christi.

Insuper, hac virtute Pietatis, ut docet S. Thomas, plus debet amari Christus, Pater tuus celestis, quam homo Pater tuus terrenus. Quare, si obligaris diligere Patrem terrenum, à quo solum obtinisti corpus, quæque damnationis tuæ causa esse potest; quanto magis debes diligere Christum, à quo habes corpus & animam,

Deut. c. 32.

S. Thomas.

& omne bonum? *Nunquid non ipse est Pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creavit te? Fecit corpus, & vivificavit te, possedit utrumque.*

Præterea diligitur Pater, quia enutrit filios suos.

In hoc præponderat Deus: quia pascit corpus, pascit S. Thomas.

omni affluencia omnium bonorum, tum materialium, tum spiritualium. Dominus regit me, & nihil mihi Psal. 22.

loci: in loco pascuis ibi me collocauit. Adhuc diligitur Pater, quia studet magnificare filios. Et in hoc tantò præponderat Deus, quantò Divina gloria (quam Deus

omni permitit) major est omni gloria humana. Qui Apoc. 3. dabo ei sedere mecum in Throno meo: sicut & ego sedebam cum Patre meo in Throno eius. Quocirca dicit S. Apostolus Paulus: Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri IESU CHRISTI, ex quo omnis Pater-

genus in celo, & in terrâ nominatur. Enimverò, ut exponit S. Thomas, Paternitas Dei, quâ producit ad intra, & creat ad extra, est Paternitas prima, à quâ omnis Paternitas creata dependet. Quare dicamus cum

Patre: Tu Domine Pater noster, & Redemptor noster. c. 63. O Domine, ut verum nostrum agnoscimus Patrem, ut propterea virtute Pietatis majorem imò infirmities majorem tibi debemus honorem & amorem, quam cui-

us alteri Patri terreno. Eadem virtute debemus quoque reverentiam & honorem Sanctis Angelis. Siquidem, ut docet S. Thomas, Non solum qui dat potentiam vitæ, sed etiam, qui

ad vitam vitæ, Pater noster dici potest: ergò quicumque lect. 4. datur aliquem ad aliquem actum vitæ, puta, ad benè vivendum, intelligendum, volendum, amandum, ejus

visus dici potest. Et in hoc sensu unus Angelus, in quantum illuminat alium, est Pater illius, sicut Magister est Pater Discipuli. De hac Angelicâ Paternitate lo-

quitur S. Apostolus, quando dicebat: Ex quo omnis generatus in celo, nempe, ut exponit S. Thomas, in Angelis. Ergò ob eandem causam Angeli dici possunt Patres nostri, in quantum nos illuminantes indu-

unt nos ad aliquem actum vitæ. Igitur mediante pietate Pietatis eos ut Superiores. Principia & Auctores nostrarum operationum post Deum agnoscere: & ut tales amare & revereri, nec non in cunctis nostris necessitatibus ipsorum auxilium implorare & invocare debemus.

Denique, pro bono usu virtutis hujus respectu Patris & Matris observandum, hanc virtutem subordinari virtuti Religionis, ac proinde parentes amari propter cultum Pietatis ipsis debitum; sed multo magis propter cultum excellentioris Pietatis & obligationem Deo debitum. Unde amari debent in ordine & respectu ad primum Patrem, qui est Deus: in quantum hi derivantur ab illo, & in quantum primus nos est Deus ita vult & præcipit: recognoscendo & contemplando in Patre terreno nostrum Patrem caelestem, qui est Deus, & convertendo amorem carnalem parentum nostrorum, Patris & Matris, in amorem spirituales eorumdem.

CAP. V.

De Virtute Observantiae erga Superiores.

2.2 q.102. 1. **N**atura & officium hujus virtutis est, inclinari adtribuendum honorem & reverentiam Superioribus debitam. Solum quia ipsi sunt Superiores, qui actu nos gubernant, vel possunt gubernare & regere. Unde virtus Observantiae distinguitur à virtute Pietatis quia hæc honorat parentes, in quantum sunt principia essendi & gubernandi; Observantia reveretur Superioribus solum, in quantum sunt principia gubernandi. Ratio est, quia gubernare, secundum S. Thomam, est movere in debitum finem: & quemadmodum id, quod movetur, certam quandam habet superioritatem & excellentiam respectu ejus, quod movetur; ita ex hoc convexit, ut exhibeatur honor & reverentia.

2. Tres sunt hujus virtutis actus. Primus est Honor, qui debetur Superioribus. Est autem honor testificatio virtutis: testimonium, inquam, quod aliquo actu externo refertur de virtute Superioris, & si testimonium hoc solum redditur verbis, vocatur Laus. Præterea Honorem præcedit Reverentia, tanquam causa qua

ma et Reverentiâ, quam deferimus Superiori, pro-
 ceptatur illius honoratio, & consequitur Gloria, tan-
 quam effectus; nam ex honoratione clara personæ ho-
 noris nascitur notitia, dicta Gloriâ. Secundus actus
 est Timor, quem tenemus exhibere Superioribus, pro-
 portione potentiam, quam habent, nos castigandi & corri-
 piendi. Tertius est Obedientia, quæ in eisdem præstare
 debemus, juxta præceptum Apostoli: *Obedite Prae-* *Heb. 13.*
positis vobis. Hinc actibus obligati sumus honorare
 quantum Superiores nostros actu nos gubernantes;
 quantum etiam omnes illos, qui ratione aliqua, seu
 officio, seu dignitate, vel officii nos præcedunt, se-
 cundum mandatum Apostoli: *Honore invicem præ-* *Rom. 12.*
mutatis.

Proportio modi exercendi hanc virtutem adver-
 tum, quod, sicut excellentia creata, cum sit certa
 gradum participatio excellentiæ Increate, ad hanc
 proportionaliter ordinatur; ita Reverentia, dignitati ter-
 minata debita, non debet in ea peristere & morari; sed
 debet procedere, & ordinari ad Divinam: honorem &
 Reverentiam exhibendo personæ virtuosæ, & in dignitate
 constitutæ, non propter seipsam ultimam, sed
 propter Deum, & in quantum representat
 Dignitatem Divinam. Eodem motivo etiam exhibe-
 re debemus Reverentiam debitam hominibus titulo
 honorariis. Unde, quemadmodum triplex datur spe-
 cies Reverentiæ & Adorationis: nempe Dulciæ, Hyper-
 bolicæ & Latriæ; ita triplex datur excellentia, magna,
 minor & summa: & una ad alteram ordinanda est;
 scilicet que honorandi sunt Sancti, & Regina Sancto-
 rum propter Sanctum Sanctorum: & Sanctitas
 creata honorari debet propter Sancti-
 tatem Increatam.

M 2

CAP.

CAP. VI.

De Virtute Obedientia.

2.2. q. 104. 1. **O**bedientia est virtus quædam, inclinans ad executionem præcepti Superioris, in quantum est præceptum, qualecunque sit præceptum, aut expressum, vel solum interpretativum: obediendo simpliciter verbo & voluntati Superioris, juxta dictam Apostoli *Dicto obedite*. Et merito. Quia sicut in rebus naturalibus unum corpus est supra aliud, & superioris motus inferius, veluti Cæli movent Elementa; ita in rebus humanis debet esse diversitas graduum, Superioris & Inferioris, & Superior ordinare, & Inferior obedire debet. Hæc Obedientia duplex est: naturalis, quando quis obedit Superiori, tanquam homini, in ordine ad finem naturalem: & supernaturalis, quando quis obedit Superiori, in ordine ad finem supernaturalem.

Ad Tit. 3.

2. Motivum specificans & distinguens hanc virtutem ab aliis est præceptum Superioris, in quantum præceptum, esto non obliget, neque ad culpam, neque ad poenam, sufficit, quod sit voluntas & ordinatio superioris qui potest obligare, propter jus mandandi & precipiendi, quod habet Superior, & propter debet obediendi, quod est in subdito: & talis voluntas, juxta S. Thomam est interpretativa seu inchoativa præcepti. Hæc est perfectio Obedientia, secundum doctrinam Sanctorum, quando subditos obtemperat voluntati Superioris voluntati & natui, absque eo, quod præstetur præceptum.

3. Hæc virtus suos habet actus proprios, rebus aliis: & sunt, Judicare, Velle, & Exequi totum quod ordinat mandatque Superior. Præterea ad perfectionem Obedientia necessarii sunt alij virtutis actus. Etenim, secundum S. Bernardum, quando obediendum est voluntariè sine contradictione

S. Bernard.

Secundò simpliciter, sine discussione. Tertio hilariter, sine tristitia. Quarto velociter, sine tarditate. Quintò humiliter, sine tepiditate. Sextò humiliter, sine elatione. Septimò perseveranter, sine cessatione.

S. Ignatius Lojola à Deo mirum in modum illustratus in hac virtute Obedientiæ, tria assignat motiva, quibus quis inducatur ad perfectè obediendum. Primum est, ut subsidio vivæ Fidei contempleretur, & confiteretur Christum in Superioribus: secundum, ut obediat regi, absque discussione illius, quod præcipitur, & tunc quodam impetu, veluti in rebus Fidei, quilibet Christianus se habere debet: tertium, ut semper adinventas rationes ad approbandum id, quod præcipitur & obediatur Obedientiæ, & non quærat rationes, quibus illud ipsum reprober.

Habet insuper Obedientiæ effectus suos. Primum est perfecta conformitas cum voluntate Dei: & quod facis per Charitatem, ut amicus, hoc fac per Obedientiæ, ut subditus. Alios Obedientiæ effectus enumerat S. Antoninus. Primus est, quod efficiat amicum Dei: Vos amici mei estis, si feceritis, Tit. 5. c. 11. præcipio vobis. Secundus est, eundem constituit Patrem Christi: Qui fecerit voluntatem Patris mei, meus Frater, & Soror, & Mater est. Tertius est, gloriam ipsum efficit in reationibus: Vir obediens operatur victoriam. Quartus est, confert ei pacem & quietem: Vinam attendisses mandata mea: facta fuisset quasi flumen pax tua. Quintus denique est, quod ei conferat a Deo imperet benedictionem: En propono in conspectu vestro hodie benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri.

4. Virtuti huic Obedientiæ ut socia assignatur ista virtus, admodum ei similis, dicta Epi cheja, vel Equitas, inclinans ad nos conformandos Superioris intentioni, quemadmodum Obedientiæ inclinatur nos, ut conformemur præcepto. Ratio, secundum S. Thomam, est, quia Superior ad omnia in particulari, quæ in infinitum variari & mutari possunt, descendere nequit: & in hisce dirigit nos

M 3 Epicheja,

2.2 q. 104.
a. 3. Cajet.
S. Anton.
Tit. 5. c. 11.
Ioan. 15.
Matth 12.
Prov. 21.
Isa. 48.
Deut. c. 11.

Epicheja, ut, ubi non est operandum conformiter verbis legis, operemur juxta mentem Legislatoris: ut patet in exemplo & casu restituendi depositum gladii furioso.

Virtuti Obedientiæ opponitur vitium Inobediendiæ, crimen adeò grave, ut à Propheta Samuel *1. Reg. c. 15.* compareretur peccato Idololatriæ. *Quasi peccatum hariolandi est, repugnare, & quasi scelus iudicandi, nolle acquiescere.* Quæ Propheta comparatio, secundu[m] S. Thomam, non est equalitatis, sed similitudinis, quia Inobediencia redundat in contemptum Dei; sed Idololatria magis.

5. Pergamus nunc ad modum, quo hæc virtus ad praxim redigenda est. Primò, curandum est, ut exerceatur actus Obedientiæ ex honestate Obedientiæ, veluti vult Philosophus: videlicet, propter naturam formale ejusdem virtutis Obedientiæ, quod est, quando obedimus propter Obedientiã, & propter finem, ut exequamur voluntatem Superioris. Secundo, motivo Obedientiæ alia aliarum virtutum motiva adjungenda sunt: exempli gratiã, obediendum est, ut nos humiliemus coram Deo, & est actus Humilitatis: obediendum, ut nos honoremus Deum, & est actus Religionis: obediendum propter amorem Dei, & propter Bonitatem Dei, & est actus Charitatis. Præcipue verò virtus Obedientiæ ut sit perfecta, supponere debet tres virtutes Theologicas. Primò, Fidem, contemplando & glorificando Christum in Superioribus. Secundo, Spem, confidendo in virtute Obedientiæ & Dei, qui precipit. Tertio, Charitatem; quia, cum Obedientiã inseparabilis Charitatis existat filia, ut vult Cyprianus, ab eadem virtute dirigi debet ad finem Charitatis, qui est summa Bonitas Dei, gaudium & complacentia Dei. Unde ultimã obediendum est, ut placeamus Deo, propter gaudium Dei, & ut certissimam ejusdem exequamur voluntatem: scilicet, si Obedientiã persisteret in homine, & non transferret ad Deum, naturalis duntaxat, & politica esset obediencia, non religiosa & supernaturalis.

Obi notandum venit discrimen inter has duas Obedientias. In Obedientia politica concurrunt Deus, sicut causa efficiens, in quantum precipit exhiberi Obedientiam Superioribus temporalibus (unde dixit Apostolus: *Servi obedite, Dominis car. Ephes. c. 6.* sicut CHRISTO) In Obedientia vero spirituali & religiosa concurrunt Deus, non solum ut causa efficiens; verum etiam ut causa finalis & motus ultimata: quia obedimus voluntati hominis, ut ultimatae obedimus voluntati Dei, cuius Vicarium & Ministrum agit Superior: Quam obrem dicebat Christus: *Qui vos audit, me audit*, loquens de Obedientia religiosa, non politica. In praxi igitur & exercitio Obedientiae curemus sedulo, ut Obedientia nostra non sit politica & naturalis; sed supernaturalis, propter motivum Charitatis Dei: juxta doctrinam S. Apostoli Petri: *Custificantes animas vestras in Obedientia Charitatis, id est, obediendo ex motivo Charitatis.* I. Pet. c. I.

CAP. VII.

De Virtute Gratitude.

1. *Gratitudo est compensatio beneficij.* Est virtus *q. 106. a. 1.* inclinans ad reddendum mutuum benefactoribus nostris. Et est pars Justitiæ, quia respicit debitum, quod à nobis exigunt nostri benefactores: sicut Religio respicit debitum, quod exigit Deus: Pietas respicit debitum, quod a nobis requirunt Parentes nostri: Observantia respicit debitum, quod exigunt Superiores nostri. Verum quoque est, quod virtus Religionis eminenter in se continet virtutem Gratitude respectu Dei, in quantum per eam gratias referimus Deo, tanquam primo, & summo benefactori nostro.

2. Tres sunt actus ad hanc virtutem spectantes: *Re. q. 107. a. 2.* *propositio beneficij, Gratiarum actio, & Retributio.*

M 4

Et enim

Etenim beneficiorum recordari, beneficentem laudare
 eique gratias agere, ac mutuum etiam reddere tenentur
 aliquo effectu & signo exteriori honoris & reverentia
 nec non aliquo dono, prout patiuntur vires nostrae
 Adhuc quartum Gratitude actum, qui est, ut
 reddamus, quam recepimus, idque aut effectu, ut
 affectu & voluntate, adjungere debemus. Quia
 reddimus minus, vel aequale, non agimus juxta naturam
 hujus virtutis: quæ, ut ipsummet nomen indicat
 demonstrat, debet esse grata, & gratis data, aliquid
 ex parte superando beneficium. Quapropter obligatio
 Gratitude non habet finem, & ut loquitur S. Tho-
 mas, est interminabilis: quæ procedit à Charitate,
 ratione cujus quanto plus solvitur, plus debetur, secun-
 dum illud ad Rom. 13. Nemi quidquam debeatis, nisi ut
 invicem diligatis.

2. Motiva virtutis hujus sunt tot tanta, quæ
 quanta sunt beneficia, propter quæ grati esse debentur
 benefactoribus nostris. Hæc beneficia comparantur

S. Antonin. Tri. 5. c. 12. Dei, utpotè, primi & summi Benefactoris nostri loci
 triplicis generis. Generalia, Specialia, & Singularia.
 Generalia sunt, beneficia Creationis, Redemptionis

S. Bernard. Remuneracionis. Unde monet S. Bernardus: Ape-
 mus, fratres, gratias Factori nostro, Redemptori nostro,
 & Remuneratori nostro. Beneficia specialia sunt etiam
 tria: Expectationis, Iustificacionis, & Conservacionis

Isa. c. 3. Quia nos expectat ad penitentiam (Expectat nos
 Dominus, ut misereatur vestri) Iustificat nos (Iustificat nos
 Dominus, ut misereatur vestri)

q. 106. a. 3. Gratia, & in ea nos conservat. Et, secundum doctrinam
 S. Thomæ, majores gratias referre tenemur Deo pro-
 pter donum Penitentia; quam, si semper nos cece-
 vasset in Innocentia: etiam quamvis Innocentia sit
 majus bonum, & magis continuatum, nihilominus
 donum & beneficium est Penitentia considerata con-
 sideratione personæ, quæ Deo inimica, ac promerita sunt
 æternas Inferni pœnas.

S. Bern. 4. Effectus virtutis hujus est, disponere animam
 ad nova beneficia. Origo fontium & fluviorum omnium
 est mare: virtutum & scientiarum omnium Deus

Eccles. 6. 1. JESVS. Ergo, quemadmodum omnia flumina in mare
 conflant, ita omnia beneficia in Deo conflant.

amari, ut iterum fluant; ita omnes Gratia per virtutem Grati-
tudinis Deo ter Opt. Max. referantur, necesse
est, ut de novo, & in majori copia & abundantia ad nos
fluant & resiliant. E contra (ut idem S. Doctor as-
seruit) Ingratitudo peremptoria res est, hostis gratia, &
inimica salutis. Et alibi: Gratiarum cessat decursus,
si virtus noster non fuerit.

1. Virtus Ingratitudinis oppositum virtuti Grati-
tudinis consistit in eo, quod non recognoscantur bene-
ficia recepta, nec Benefactori agantur gratia, neque
reddatur mutuum: & proprie formalis Ingratitudo
(ut docet S. Thomas) est in beneficii contemptu: quando
non compensatur beneficium ob hanc solam causam,
quod speratur, ac nihili aestimatur. Pœna hujus vitij,
secundum S. Bernardum, est deseri à Gratia, quia Gra-
tia per Gratiudinem non veneratur. Et juxta S. Au-
gustinum, non est dignus dandis, qui non est gratus
misericord.

2. Quantum ad modum exercendi hanc virtutem,
docet eum Apostolus: In omnibus gratias agite, id est,
in prosperis, quam in adversis (ut exponit S. Tho-
mas) quia ipsa etiam flagella, qua mittuntur à Deo,
beneficia sunt, in salutem ordinata. Juxta S. Bernar-
dum, bonus usus virtutis hujus duabus constare debet
conditionibus: Debet esse sine fraude, & sine intermissione.
Primo, debet esse sine fraude, non defraudando & fu-
rando gloriam Deo propriam & debitam. Sed de omni
gloria Domini tui, non exeunte ex te, sed transeunte per te,
ut nihil tu manibus adherere contingat. Vnde audies:
Euge, serve bone, & fidelis, quia in pauca fuisti fidelis,
præ multa te constituam. Secundo, debet esse con-
tinua, & sine intermissione, quemadmodum continua
est misericordia & beneficentia Dei erga nos: ut enim
ait S. Augustinus: qualibet creatura est quoddam Dei
beneficium, homini collatum: ergo in omnibus crea-
turis gratias agere, & gloriam Deo dare debemus:
gratias agere in quantum sunt nostra beneficia: & dare
gloriam, in quantum sunt effectus Dei. Quia omnis
effectus ad suam causam convertitur, vel in utilitatem,
vel in gloriam. Nostra igitur Gratiudo in Deum debet
esse

Seneca.

esse continua. Primò, in memoriâ: quia, ut omni
 observat Seneca: *Sicut beneficium datum debetur oblitiscere,
 ita acceptum memoria.* Secundò, in intellectu, magis
 æstimando beneficia. Tertiò, in voluntate: amodo
 infinitam bonitatem & benevolentiam, pones
 omnium gratiarum fontem. Quarta, in veritate, lau-
 dando, & deprecando Deum per gratiarum actionem.
 Quinta, in opere, debita & grata eidem exhibendo
 obsequia, fugiendo omnem speciem ingrati-
 tudinis, quæ exsiccat fontem Divinæ Misericordie
 nam, secundum S. Augustinum supra citatum, *Nemo est
 dignus dandis, qui non est gratus dantis.*

Tit. 5. 8. 1.
Isa. 51.

Ulterius ad sanctum hoc exercitium nos animare
 stimulare debemus: quia per hoc similes nos reddimus
 Beatis in cælo. *Opus istud (scilicet Gratiarum
 actionis) inquit S. Antonius, exercitium est Beatorum
 Patria. Gaudium & lætitia invenitur in eâ: gratiarum
 actio, & vox laudis.*

Eâdem Gratitude virtute gratos etiam nos co-
 hibere debemus ipsis Sanctis, Sanctorumque Re-
 gine, quæ mediante omnia à Deo beneficia ad
 nos descendunt, & ipsis etiam hominibus nostris
 benefactoribus; sed propter Deum, in quantum illi
 Divinæ Bonitatis ac Misericordie erga nos sunt in-
 strumenta.

CAP. VIII.

De Virtute Iustitiæ Vindicativæ.

2. 2. 9. 108. 1.
A. 1. in corp.

Quemadmodum virtus Gratitude est reddere
 boni pro bono: ita virtus Iustitiæ vindicativæ
 aut Punitivæ est reddere mali pro malo. Non
 propter affectum & desiderium mali: nam inferre ma-
 lum proximo, in quantum est malum proximo, est
 bonum proprium, est actus Odij contra Charritatem
 & est vinci à malo, prohibuitur ab Apostolo: *Noli
 vinci à malo, sed vince in bono malum.* Sed potest pro-
 vincere in bono.

Rom. 13.

terri malum, quando redundat in bonum ejusdem,
ut aliorum, castigando peccatum proximi propter
bonos fines, puta, propter emendationem, quietem
publicam, manifestationem Justitiæ Dei. Unde se-
quitur, ut bene advertit Cajetanus, quod *Reddere
malum pro malo ut sic, nunquam est licitum*: (quia est
actus contrarius Charitati, ad quam spectat cunctis be-
nignitate) sed *Reddere malum pro malo emendativè, est
licitum. Et est actus virtutis.*

Altera quædam requiritur conditio, ut actus puniendi
castigandi sit licitus: nimirum, ut fiat à persona publi-
ca à superiori Ecclesiastico, vel temporali. Unde, si fiat
à persona privata, non erit virtutis actus: sed vitium
prohibitum ab Apostolo: *Non vosmetipsos defendite,*
Charissimi, sed date locum ire: scriptum est enim: Mihi
indignitas: ego retribuam Ratio est, quia ad infligendam
penam requiritur potestas coactiva, & coercitiva, quæ
nullam reperitur in Superiori.

Actus virtutis hujus duplex est: primus, vindi-
cæ de illata injuria, Superiorum, ad quos spectat,
interveniente impetio & suffragio: secundus, defende-
re. Quò ad primum actum, habemus consilium
Chryostomi: *Discamus exemplo Christi nostras in-
urias magnanimiter sustinere: Dei autem injurias, nec
audium sufferre.* Hic est mos & consuetudo San-
ctorum, ut proprias remittant injurias, at offensas Dei
Ecclesiæ acriter castigent & puniant: veluti
Sylvester Papa, qui eos, à quibus in exilium
protrusus & relegatus fuerat, punivit & castigavit.
Et merito: quia cum quis desiderat vindictam propter
inurias privatas, tamen ea fiat cum debito modo,
cum tamen virtutis datur exemplum, magna
viri amoris proprii adest indicium, uti & periculum
viri proximi. Verum è contra in remittendo injurias
exhibetur actus perfectissimæ Charitatis Dei & pro-
ximi, elucet Christi imitatio, & optimum aliis datur
exemplum, à periculo amoris proprii, odiiisque
viri proximi remotissimum. Quò ad secundum
actum, licitum est, defendere seipsum, quia non
est se vindicare; sed impedire & frenare injuriam.

See

S. Antonin. Sed si excederet modum in defendendo, peccaret: unde
Tit. 5. c. 13. lege Dei, sicut injusta vindicatio prohibetur, ita ipsa
§. 1. S. Tho. defensio permittitur.

3. Causa punitionis ex parte Superioris debet esse
 Charitas & Zelus emendationis Subditi. Causa ex
 parte Subditi semper est culpa: quia pœna, ut pœna
 non debetur nisi culpa; sed si pœna consideretur, in qua
 est medicina, non solum sanativa peccati præteriti,
 sed etiam præservativa à peccato futuro, vel etiam pro
 motiva in aliquod bonum, secundum hoc aliquando
 dùm punitur sine culpâ, non tamen sine causa. Pœ-
 natione sæpenuerò mittuntur nobis tribulationes à
 Deo ad humiliationem, vel probationem, non ut emen-
 curet à peccatis præteritis; sed ut præservet nos à futu-
 ris, nobisque suppeditet merendi occasionem: pro-
 vando nos aliquo bono temporali, propter majus bo-
 num spirituale.

Effectus hujus virtutis, ut ordo conservetur corre-
 ptiens, est, ut, quantum peccans propria credidit de se
 descendit voluntati, tantum patiatur contra illam
Apoc. 18. Quantum in deliciis fuit, tantum date illi tormentum
 luctum.

4. Vitia virtuti huic contraria sunt: per excessum
 Crudelitas: per defectum, Remissio, aut Negligentia.
 Verum respectu Dei non datur excessus Justitiæ, quod
 dùm unum punit in temporalibus, propter peccatum
 terius, V. g. filium propter patrem: quia Deus est
 Dominus omnium, & filius est pars patris: unde peccatum
 filij redundat in pœnam patris, quod intelligendum est
 quantum ad pœnam corporis: siquidem, quò ad ani-
 mam, & bona spiritualia, nullus patitur pro ali-
 cum quilibet, quantum ad animam, sic liber in seipso
 & independens ab aliis. Aliam adhuc subjungit ratio-
 nem D. Thomas, nimirum, quia omnes unum sunt
 corpus propter vinculum Charitatis, & unus debet pro
 alio sollicitus esse, ne peccet, & ne is etiam propter
 alium puniatur.

5. Modus exercendi hanc virtutem, juxta doctrinam
 Apostoli, consistit in eo, ne quis se violenter debeat
 ad propriam pertinentibus personam; sed totum cor
 mittat

irtat Domino Deo : *Non vosmetipsos defendite, charissimi, sed date locum ira, aut vindictæ Dei, ipse enim iram suscipiet causam est defensionem.* Quæ de-
 benio, quàm magna & proficua nobis sit, exponit Ter-
 tullianus hisce verbis : *Si injuriam deposueris apud Deum, tu eris : si damnum, Restitutor est ; si dolorem, Medicus est ; si mortem, Resuscitator est.*

Non tantum non debemus nos vindicare de injuriis ; sed reddere laudem pro contumeliâ , benedictionem pro maledictione, beneficium pro malefico. Hæc semper sancti profectio : *Nolle vinci à malo sed vincere bono malum* : non solum non reddere malum pro malo ; sed reddere bonum pro malo.

Neque ad perfectionem sufficit reddere bonum pro malo ; sed oportet superare bono malum, quod est vincere in bono malum, efficiendo, nimirum, ut beneficium, pro reddatur, longè excedat malum quodcumque receperimus : cum hoc agnoscendo & contemplando malefactorum, tanquam nostrum benefactorem, qui capiti nostro imponit coronam æternæ gloriæ. Enim verò lex palæstræ Mundi contraria est legi palæstræ Christi : in qua, qui vincit coronatur, qui expugnat, occiditque vincitur, victoriam obtinet, & recipit palmam ; in hac, qui perdit coronatur, occisus victor evadit, & recipit palmam, juxta illud, quod dicitur de Christo : *Dignus Apoc. c. 5. Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, Divinitatem, sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.*

CAP. IX.

De Virtute Veritatis, seu Veracitatis.

Veritas, secundum S. Thomam, est dictum 2. 2. q. 109. juxta mentem, seu vera vocis significatio, quando quis linguâ loquitur juxta mentis dictamen. 110. 111. 112. 113. Et

Et est virtus Iustitiæ, non primaria; sed secundaria, & reducitur ad eam spectat. Quia, tametsi sit ad iudicium, & cum aequalitate vocis æternæ ad iudicium, nihilominus deficit à ratione debiti, quia non est debet legale, velut est debitum Iustitiæ, sed solum moraliter ex honestate virtutis.

2. Primus ac principalis hujus virtutis actus est amor & bonus affectus ad Veritatem: unde hæc virtus aliud est, quam inclinatio habitualis ad dicendum verum. Secundus actus est dicere Veritatem pro loco & tempore: quando positus debitis circumstantiis convenit & decet loqui, & non tacere: & tunc dicendum est verum, fugiendus omnis excessus & defectus, quod sentimus in mente, quod est fugere omnem iustitiam & ironiam.

110. art. 1
2. Thomas. 3. Propria causa Veritatis consistit in voluntate dicendi verum, tametsi dicatur falsum: Quare, si quis falsum enunciet, credens id esse verum; est quidem falsum materialiter, non formaliter: quia falsum est præter intentionem dicentis, & quod est taliter per accidens est, unde non potest esse species differentia. Etenim actus morales accipiunt naturam suam, aut bonam, aut malam à bona vel mala operantis intentione: unde qui credit, existimatque se dicere verum, etiam falsum dicat, tamen proprie erit virtuosus veridicus, licet materialiter dicat falsum. Veluti è contrario, qui dicit verum, credens se dicere falsum, erit formaliter mendax, tametsi materialiter verum dicat.

Effectus veracitatis est conservatio pacis, amicitiae, & mutuæ conversationis in convivio humano.

4. Vitia virtuti huic opposita sunt: Mendacium, Simulatio, Hypocresis, Jactantia, Ironia.

Mendacium est d. Num contra mentem, estque intrinsecè malum, & peccatum. Quia cadit supra materiam quandam inordinatam, puta, supra verba non ordinata ad suum finem proprium, qui est representare & significare verum mentis conceptum: unde non est proprius usus, sed abusus verborum.

Simulatio est mendacium in facto, sicut mendacium est tale in dicto. Et est, quando aliquo facto actu exteriori nos differentes ab eo, quod sumus; nos ostendimus. Et hoc intelligendum est, quando simulatio, aut fictio non significat aliquid: quia, secundum doctrinam S. Augustini, quando est simul Figurata, significans aliquid aliud, tunc non est Simulatio, sed veritas. Veluti fuit actio Christi in Evangelio, quando *fluxit se longius ire*: id enim fecit, volens significare, quod ob modicam fidem adhuc longè aberat à simpliciorum cordibus: unde non fuit Simulatio; sed *signa veritatis*.

Hypocritis est quædam species Simulationis, quando *simulat personam alienam*: quando peccator fingit esse iustum, uti fieri solet in comædiis, ubi unus fingit personam alterius.

Jactantia est, quando aliquis *verbis se extollit*, *q. 112. a. 1.* *supra se aliquid dicendo*, quia plus dicit, quam sibi esse cognoscit. Jactantiæ opposita est Ironia, quando quis minus affirmat, quam sibi inesse novit. Ironiaque est peccatum, cum Veritati sit contraria. Quismodi humiles, juxta S. Gregorium, *incantent* *li. 26. Mor.* *humiles, qui se sentiendo humiliant*. Ultra enumerata vitia datur etiam Equivocatio, seu Amphibologia, quæ non opponitur Veracitati, quia in equivocatione non dicitur falsum, cum id, quod sentitur veritate, pronuncietur; esto mens loquentis non sit clara ab audiente.

Modus exercendi hanc virtutem consistit primo in eo, quod magnam concipiamus aversionem & odium in quocumque mendacium, non solum perniciosum, quod respicit malum proximi; sed etiam in officiosum ordinatum ad commodum proximi, & in utile, quod ordinatur ad delectationem, satagentes esse magni Veritatis amici, dicentes semper, quod sentimus: neque sub specie Humilitatis, aut modestie dicentes minus de nobis, quam agnoscimus de nobis, veluti optimè advertit S. Gregorius *cap. 11.*

Secundo,

Secundò, consistit in eo, quod Veritas non sit simplex, candida, & juramento minime confirmata nisi necessitas id postulet, aut gloria Dei, vel boni proximi: *Sit sermo vester; est; est; non, non;* Satoris nostri consilium est. Cujus etiam reddidit rationem, dicens: *Quod his abundantius est, à malo est.* Malum est, & peccatum, inquit, intelligens id de juramento absque necessitate.

Tertiò, consistit in eo, quod magno Veritatis Zelo præditi simus, non solum in rebus magni momenti, verum etiam minimis. Hunc in finem, ut notat S. Cyrillus, Sacri Evangelistæ in conscribendo Historiam Evangelicam utebantur hæc particula *cap. 19.* (quasi) veluti haberet in S. Joanne: *Eras hora sexta.* (quasi) sexta. *Horam non sextam, sed quasi sextam fuisse, scribit Evangelista: ut etiam nos discamus, vel in minimis non parvam Veritatis curam habere.*

Quartò, variis modis hanc virtutem veritatis in praxin redigere debemus. Primò, in corde, leniendo de nobis ipsis id, quod sumus, quodque Humilitatis fundamentum est. Secundò, ore, ut loquendo, uti fertur iudicium. Tertio, opere, excusando actiones cum perfectione vite. Quarto, promissione, observando, & adimplendo id quod promittitur: *Quod est opus bonum, alias non potest fieri à promittente.* Et quemadmodum proprium est Veritati verum dicere; ita proprium est Fidei, ut Fidelitati, dictum verificare.

Dei que virtutis hujus exercitio proderit continua communicatio cum Deo, qui est Prima Veritas per se essentiam. Etenim ex modo, quo Deus nobiscum agit, qui est veracissimus, simplicissimus & remotissimus, omni simulatione & duplicitate, accipimus exemplum modi, quo cum proximis nostris agere & conversari debeamus.

CAP. X.

De Virtute Affabilitatis.

Affabilitas est delectabilis conversatio, ad quam
 obligati sumus ex debito socialis vite, quia homo
 animal sociale. Unusquisque igitur ita se gerere de-
 bet in conversatione humana; ut proximo se reddat
 amabilem & delectabilem: quia, secundum
 philosophum: Nemo potest per diem morari cum tristi, Eth. c. 1.
 nec cum non delectabili. Ergo obligati sumus ex debito
 amicitie; alii delectabiliter convivere: nisi propter
 aliquam causam necesse sit aliquando alios utiliter con-
 versari. Hæc virtus Affabilitatis secernitur à virtute
 civilitatis: quia hæc delectabiliter convivunt ex debito
 amicitie; Affabilitas ex debito socialis vite, esto non
 sufficit amicitia.
 Distinguitur etiam hæc virtus Affabilitatis ab Eu-
 phrasia: quia Affabilitas est conversatio proximo
 in rebus seriis; sed Euphrasia in jocis & in rebus
 ludicris, & honestæ recreationis, secundum rectam
 rationem.
 1. Neque desunt huic virtuti actus, qui exerceri
 debent. Primus & principalis est, non afficere tri-
 stitiam proximum, oppugnando, & contradicendo
 illi ejus. Secundus est, placere eidem, & consentire
 illi, quæ ipse sentit in bono: in malo namque esset
 detrimento. Tertius delectare & recreare proximum,
 quando eum: primo, ut ipsum consoletur, ne in
 solationibus deficiat: secundo, ut in bono proficiat. q. 115. a. 1.
 2. Hi actus debentur proximo ex debito virtutis, & ideo Cajet. q. 155
 propter lucrum principaliter. Quemadmodum, ut a. 1.
 quis dicat verum, & sit verax, observandum est ex de-
 bito honestatis.
 3. Effectus hujus virtutis, secundum Aristotelem,
 est conservatio convictus humani & politicæ conversa-
 tionis: etenim sine mutuâ Affabilitate & Benevolentia
 non longotempore durare non possent.
 Pars III, N 4. Vicia

CAP.

9. 116.

4. Vicia contraria huic Virtuti sunt *Litigium* & *Adulatio per excessum*. Utroque vitium contrarium Affabilitati: at minus est secundum juxta Cajetanum, quam primum: *Minus malum excedere in placendo* (veluti facit Adulator) quam *excedere in contristando* (ut facit litigiosus) secundum regulam Philosophi: quia declinandum est in viciis magis minus virtutis. Et Adulatio virtuti Affabilitati magis est contraria. Verum advertendum est, quod in litigato & contradicente formaliter opponatur virtuti Affabilitatis, necesse est, ut fiat ex intentione contristandi proximum: quia si fiat ex complexione, malitia vel ex passione, non censetur propterea quisquam litigiosus formaliter; sed solum materialiter. Quod modum detrahere non ex intentione detrahitur, sed

Cajet. 9. 116. a. 1.

maliter Detractorem; sed solum materialiter.

Ephes. 5.

Cat. D. Th.

5. Ratione boni modi exercendi hanc virtutem primo valde nobis advertendum est, ne propter nosmet ipsos nostrum ullam afficiamus tristitiam, sive veram, sive factam: quia hoc ipso, quo contristatur proximum, contristatur etiam Deus, juxta illud dictum Apostoli: *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei*. Ut contra ponit S. Thomas: *Spiritus sanctus dicitur contristari quando contristatur ille, in quo est Spiritus sanctus*. Secundò cor nostrum caritate & benevolentia erga proximum instructum conservare debemus, amantem ut proximum nostrum, & filium Dei (naming caritate & benignitate cordis dependet etiam caritas dulcedo & benignitas sermonis) placide & affabilem agendo & conversando cum proximo, secundum consilium Spiritus sancti: *Congregationi pauperum affabilem te facito: vel ut alij legunt, amabilem, aut amabilem te facito*.

Eccles. 4.

Tertiò fugiendus est spiritus contradicendi, qui nos extimulat ad contradicendum in omnibus rebus quibusvis dictis nostri proximi: etenim contradicendi materia tristitiæ & discordiæ: sed semper in bono contenti & concordare debemus.

Ultimò procurandum est, ne Affabilitas solum fiat
propter motum naturale; sed eievet se ad finem su-
pernaturalem: delectando & recreando proximum
in gaudio & delectatione spirituali in Deo, & pro-
pter Deum.

CAP. XI.

De Virtute Liberalitatis.

Proprium hujus virtutis officium est, moderari
æstimationem, & affectum, a proinde usum pecu- 2.2. q.117.
niam, rerumque omnium pecunia æstimabilium: art.1.2.3.
non sic superfluum, nec deficientem usum; sed quan-
tum conveniens est rectæ rationi. Quia, ut docet
Thomas, *Bona exteriora habent rationem utilium* q.118.a.1b
Ergo æstimatio, affectus, ususque pecu-
niam regulandus ac mensurandus est à necessitate,
sua conditionem proprii status; & proprium hujus
virtutis objectum erit æstimatio, affectus, ususque
moderatus pecunie, distribuendo & exponendo tam
liberaliter & promptè, quando cunque recta ratio id
postulaverit, idque non propter paupertatem, amicitiam,
aut ratione beneficiorum præstitorum (hæc namque
motiva ad alias pertinent virtutes, nempe ad Misericor-
diam, Amicitiam, & Gratitude) sed propter motum
convenientiæ convictus humani.

1. Principalis actus Liberalitatis est amor moderatus
divitiarum: sicut è contrario principalis actus Ava-
ritie est inordinatus earum amor. Quapropter à
D. Thomâ Avaritia appellatur vitium non carna-
le sed spirituale: quia consistit in superfluo aff. tu ad q.118.a.6.
pecunias: *Et circa objectum corporale, quod est pecunia,
non quarit delectationem corporalem, sed solum anima-
lem: prout scilicet homo in hoc delectatur, quod divitias
possidet.*

2. Liberalitati duo opponuntur vitia: *Avaritia*
per excessum, quia est immoderatus amor habendi
pecuniam, quam requirit, & postulat proprius status.

Prodigalitas per defectum : quia est defectum minus amando vitæ necessaria, quam conveniens. Verum si considerentur hæc duo vitia in ordine sum; ex parte Prodigalitatit deprehenditur quia excedit in dando; & ex parte Avaritiæ deprehenditur defectus, quia deficit in dando: Prodigalitas excedit in dando, quia dat quibus non oportet (sicut in rationibus, nugigetulis, & sannionibus) & plusquam oportet, in rebus frivolis magnas faciendo expensas. Præterea si considerentur hæc duo vitia in ordine culpam, minus peccatum est Prodigalitas, quam Avaritia, teste & duce D. Thoma, qui hujus affectus tres adducit rationes. Prima est; Quia Avaritia magis differt à virtute opposita: magis enim ad liberalitatem tinet dare, in quo superabundat Prodigus, quam ad retinere, in quo superabundat Avarus. Secunda est; Quia Prodigus est multis utilis, quibus dat; Avarus autem nulli, sed nec sibiipsi, ut dicitur. Tertia est; Quia Prodigalitas est facile sanabilis, accedente sententia egestate: non ita Avaritia, quæ potius iisdem circumstantiis accedentibus accrescit.

4. Quantum ad bonum usum & præzium hujus, magis illi deferendus est affectus. Prima ratio est; quia similes nos efficit Deo, Qui est maximè liberalis, cum det omnibus affluenter. Quamvis ea, quæ dantur Deo, Liberalitas, non sit in eo moderanda & gubernanda passionis ergò, veluti in nobis est; sed per simplicem quendam affectum dandi promptè, copiosè, gratioseque, absque retributionis respectu: ita non convenit naturæ suæ beneficæ, & inhiatè communicativæ sui ipsius.

Secundò Hæc virtus non attenditur in quantum datur, sed in affectu danti: non consistit in dono, sed in modo donandi magno cum amore, promptitudine & hilaritate. Quia de causa pauperes etiam possunt esse liberales. Unde S. Ambrosius: *Affectus dantis utilior est, aut pauperem facit, & pretium rebus imparet.* Et hæc doctrina ita observanda est in praxi, ut, quando donatur aliquid alteri, & donum est exigui pretii & vilis, affectus, quo illud datur, sit magnus: præterea

q. 119. a. 3.

S. Antonin.
cap. 17. §. 3.

S. Anton.
c. 17. q. 116.
a. 1. ad 3.

In 1. de offic.

Dei, quemadmodum fecit Vidua illa Evangelica

In exercendis Liberalitatis actibus, ut sint virtutis actus, motivum non debet esse amor duntaxat, qui est actus Charitatis; sed etiam moderatus precuniarum, ut, videlicet eam ames ad rationem usum, sicut conditioni propriae personae habendo convenit.

Ad virtutem Liberalitatis magis spectat dandum quam sibiipsum. Quia consistit in rationabili usu pecuniarum, & usus pecunia est in emissione: emissio autem, quando fit ad aliquid distans, tanto magis procedit: ut patet in iis, quae proi-

Debemus esse semoti ab omni affectu Avaritiae. Primo, quia desiderium habendi sine mensura, non eximitur a peccato: siquidem, virtutes sunt media, mensuratae sunt a fine necessitatis & proximi: quapropter, ut docet Philosophus: Liberalis non est recipere ad seipsum, scilicet Ethic. 6. 4. & sine fine. Secundo, non tantum inordinatum affectum divitiarum, sed etiam cuiusvis alterius avaritiae & creaturae abhorreere debemus. Quia nomen quod ampliat ad omnem immoderatum appetitum in corpore, quae est avaritia, dicitur: Avaritia est non solum pecunia; sed ambitur.

In locum Avaritiae temporalis & malae succedere debet Avaritia spiritualis & bona, a Deo valde commendata: quae est desiderium bonorum spiritualium, Gratiae & Gloriarum: Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in caelis.

N 3 CAP.

CAP. XII.

De Virtute Fortitudinis.

2.2.4.123.

1. **H**ÆC est virtus moderativa quarondam passionum animæ, ut sunt Timor, Audacia, Tristitia. Duæ primæ passiones regulantur, quæ malum, quod timetur, absens est: ultima regulatur, quando malum est præsens. Et tamen omni virtuti competat fortiter operari, id est, firmiter, & immobiler; distinguitur nihilominus hæc virtus ab aliis in hoc: quod id, quod cæteris virtutibus est circumstantia, huic virtuti est objectum: cum fortitudo inclinet ad operandum fortiter, ex affectu & amore ipsius Fortitudinis. Quod si enim aliud interveniret motivum, exempli gratiâ, si quisquam fortiter esset, fortiterque ageret in periculis mortis propter amorem Patriæ: esset actus Justitiæ regularis: si propter veritatem Fidei, aut propter gloriam Dei esset actus pariter Fidei & Charitatis. Ratio hujus veritatis est, quia juxta rectam rationem competit statui & conditioni cujusvis hominis fortis, ut non sit, neque nimis timidus, neque nimis audax, neque in occasionibus patiendi eadem occurrentibus nimium contristetur; sed quantum securum rectam rationem judicatur esse convalescens: & hoc est objectum materiale hujus virtutis. Formale vero inde est ex affectu & motivo Fortitudinis: concipitur, si quis operetur fortiter ex affectu vanæ gloriæ, vel audaciæ; non est virtus Fortitudinis; sed virtus Temeritatis, ut constat in provocantibus se ad duellum.

2.2.6.

2. Tres sunt actus principales virtutis hujus. Primus est, Firmare voluntatem in bono ratione, contra omnia mala imminencia. Et si contra maximum malum

ut mori; dicitur fortis simpliciter; si firma
contra minora mala; dicitur fortis secundum
Secundus actus est, Sustinere mala immi-
Tertius est, Aggredi. Secundum S. Tho-
sustinere & tolerare malum est principalior
Fortitudinis; quam illud pravenire & impe-
quia est actus difficilior, in quantum persona
patitur & mala presentia, & daturbori tem-

inter omnes actus enumeratos Fortitudinis,
principalissimus est actus Martyrij: *Et est Fortitudo q. 114. a. 2.*
ut elicientis: Charitatis, ut imperantis. Ubi
notandum est, quod, quamvis Martyrium, quod ad
moderatum mortis passionem, & quod ad moderatio-
affectuum interiorum, Timoris, & Tristitia,
procederet ex affectu Fortitudinis; sed ex affectu
virtutum, v. g. Fidei, ut attestaretur,
aliquam veritatem revelatam, quod sit
propter Fidem, vel propter aliam quan-
a Fide nobis traditam: aut procederet
affectu Charitatis, v. g. si quis moreretur, ut pla-
Deo, & propter Amorem Dei: vel procederet
affectu Obedientia, v. g. si moreretur, ut adim-
preceptum Dei: tamen, inquam, decesset
virtutis Fortitudinis, nihilominus hi actus
appellarentur actus Fortitudinis: quia essent in ma-
Fortitudinis, quae consistit in tolerantiâ & pas-
Mortis.

Causa hujus virtutis est consideratio. Etenim hac *1. 2. q. 17.*
mediante appetitus superior regulat inferiorem, *a 7.*
considerando, quanta bona in se comprehendat pati
mori propter gloriam Dei, & ad quinque redu-
antur capita: primo, ut perficiat voluntatem Dei;
secundo, propter exemplum Christi: tertio, propter
premiu: quarto, propter amorem virtutis: quin-
to, ut fugiat periculum offensae Divinae, aliarum-
que miseriarum hujus vitae. Ultra considerationem
intellectus, debemus etenim divertare, quantum
potest, imaginationem ab apprehensione mali
pau.

N 4

4. Ut

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

4. Ut bonus virtutis hujus habeatur usus, Fortitudo acquiratur in periculis, & ne plus, quam par est, timeatur mors, regulandus & rectificandus est timor, à quo Timor dependet. Quia ut docet Angelicus:

S. Thom.

Timor inordinatus ex Amore inordinato: quod nihil timeatur, nisi sit contrarium ei, quod amatur. Timetur malum corporis, quia amatur corpus, & plus timetur damnum corporis, quam damnum anime, quia amore inordinato plus amatur corpus, quam anima. Igitur, si desideres Timorem tuum esse regulatum; regula & rectificata quoque Amorem tuum, non amando teipsum, nisi isto cum ordine, quem recta ratio, & sancta Fides docet, nempe, in Deo, & propter Deum. Ulterius, quia malum per se non est appetibile, nisi in quantum est causa aliorum boni; ut eximia cum Fortitudine mala, quæ nos affligunt, sustineamus, attentè consideremus bonum, & præmium æternæ Gloriæ, ex hujusmodi passionibus proveniens. Hoc modo faciebant Sancti Martyres,

q. 123, a. 5.

sustinebant personales persecutiones propter summum bonum; juxta doctrinam Aristotelis: Fortitudo est virtus tolerativa, gratia boni. Quam ob causam consideratio præmij, & exempli Passionis CHRISTI optimi medium est, ut diximus, ad bonum usum virtutis Fortitudinis. Hoc

Isa. c. 30, §

in silentio & spe erit Fortitudo vestra. Fortes patientesque eritis in sustinendis doloribus & tormentis, neque ulla querela; quotiescunque æternæ retributionis spem habueritis.

Denique, propter hanc virtutem magis, quam propter reliquas, continuo orationis exercitio nobis incumbendum est, ac petenda Fortitudo in passio-

S. Aug.

si non cum gaudio & lætitiâ, ad minus cum patientia: ac dicendum Deo: Auge dolorem, auge & patientiam.

CAP. XIII.

De Virtute Magnanimitatis.

Magnanimitas est virtus inclinans ad magna in
 omni genere virtutum. Ideo, secundum
 Aristotelem, Magnanimitas est omnium virtutum
 principium, quia earum actiones illustriores facit.
 Idem Aristoteles Magnanimum definit, di-
 cendo: Magnanimus est magnitudine extensus, quia
 ad magna, quarit excellentiam in omnibus.
 In omnibus rebus aspirat ad summum, juxta rectam
 rationem.

1. Objectum huius virtutis est opus, ut magnum:
 in se, nempe, virtuosa, in quantum est magna &
 illustre. Humilitas respicit actionem, in quantum
 humilis; sed Magnanimitas respicit eandem, in
 quantum est magna & egregia in genere Humilitatis.
 Hinc hoc idem, quod respectu Humilitatis alia-
 que virtutum est modus vel conditio operis &
 honoris, in ordine ad Magnanimitatem est objectum.
 Hinc etiam quorundam solvitur dubium asserentium,
 quod Magnanimitas non videatur esse virtus ab aliis
 distincta; sed sit qualibet virtus in gradu maximo &
 honoris: etenim hæc virtus proprio gaudet objecto,
 quod objectis cæterarum virtutum distincto, uti jam
 dictum est.

2. Actus Magnanimitatis hi sunt: primò, Magna-
 nitas respicit rerum veritatem, & non apparentiam:
 sic Aristoteles: Magnanimus magis curat veritatem,
 quam opinionem. Propterea flocci facit honorem mun-
 danum; è contra vero magni pendit honorem virtutis:
 amat bona cælestia, & spernit terrena.
 Secundò. Non timet contemptus & despectus huma-
 norum, eo quod non æstimet illos.

N 5 Tertiò,

2.2.9.129.

Ethic. c. 4

4. Ethic

CAP.

Tertiò. Non demiratur pompam & gloriam humanam, quia non magni facit eandem.

Quarto. Injurijs tradit oblivioni, & beneficia recepta majoribus compensat beneficijs.

Quintò. Plus æstimat bonum rationis, quàm quocunque aliud bonum corporale: quia *Nullum bonum corporale æquivalere bono Rationis.* Quapropter, propter nullum malum corporale, tamen si mortale, recedit à recta regula Rationis; sed firmat voluntatem in bono Rationis contra omnia mala, etiam maxime corporalia.

Denique. Magnanimus aggreditur magis, quæ proprias excedunt vires naturales; ac non vires Gratiæ à Deo ipsi communicatas.

Arist. Eth. 4. q. 129. a. 4. Præterea, ad Magnanimum spectat: *Non fugere commoventem: non facere injusta: non esse placentem.* Non in quantum hi sunt actus Prudentiæ, Justitiæ, Patientiæ: sed in quantum sunt actus proprii virtutis Magnanimitatis: eos namque respicit secundum *speciem rationem, in quantum sunt contrarij Excellentie, vel Magnitudini.*

4. Causa hujus virtutis est consideratio propriæ excellentiæ & donorum sibi concessorum à Deo, propter quæ Magoanimus honore dignum se æstimat. Quæ admodum causa Humilitatis est consideratio proprii nihili & defectuum, propter quos persona dignam se existimat contemptu & despectu.

Effectus Magnanimitatis est elevare hominem ad statum quendam sui comparatione superiorem: dum propria egreditur modicitate, & subintrat Dei Majestatem & Magnificentiam.

3. Pro notitia recti usus, bonique modi exercendi hanc virtutem, advertendum est, nullum posse esse verè Magnanimum, nisi simul cum virtute Magnanimitatis conjungat vitæ sanctitatem: quia cum non possit esse Magnanimus in seipso, debet esse Magnanimus in Deo: & dum confidit in viribus & potentia Dei, aggreditur magna. Hic igitur sit principium modus beate exercendi hanc virtutem, ut nimirum

potest fieri potest, quis procuret *continuum* præ-
 tium & unionem cum Deo. Hanc veritatem ipse *Ethic. 1. u*
 am agnovit Aristoteles, qui docet, quod homo *c. 7.*
 debet operari tanquam homo, & tanquam mor-
 talis, sed ut immortalis, & Divinus, propter conti-
 nuam, quam habere debet, rerum Divinarum con-
 siderationem. Neque sublimitas hujus virtutis con-
 sistit in submissioi seu abjectioni Humilitatis: enim-
 modo Magnanimus oculos semper apertos habeat,
 ut est: oculo dextro Magnanimitatis contem-
 plans dona Dei, in iisque confidens: & sinistro Hu-
 militatis oculo proprios contemplans defectus, diffi-
 dens de seipso.

Cum virtute Magnanimitatis simul exercere debe-
 at virtutem Equanimitatis: quia, dum virtute
 Magnanimitatis vera appetimus bona, nempe,
 æterna & æterna, interveniente concursu æquani-
 mitatis non turbamur in quocunque casu, sive pro-
 pter, sive adverso, qui in hac vita occurrere possit.
 Ergo per concursum hujus virtutis semper operari
 debemus, non solum magna, sed etiam magnaliter.
 Operando, ex fine, operando ex summa gloria DEI.
 Operando, ex objecto, intensè operando secundum ve-
 ram rationem.

CAP. XIV.

De Virtute Magnificencia.

Velinat hæc virtus ad conficienda & fabricanda, q. 134.
 Quod ad externum, magna & magnifica, & in quan-
 tate, & in valore, juxta finem & conditionem per-
 tinet: veluti magna ædificia, sumptuosa templa
 propter cultum & gloriam Dei. Unde differt hæc
 virtus à Magnanimitate: hæc enim respicit ma-
 gnitudinem in omni genere virtutis: Magnificencia re-
 spectat magnum in genere fabricabilis secundum artem.

Et

Et differt quoque à Liberalitate : quia hæc est *usus pecunie*, ut convenientem : Magnificencia *usus pecunie*, ut habet rationem magni & ardui, ut facienda magna & magnifica. Quare virtus Magnificencie reducitur ad virtutem Fortitudinis : utramque enim respicit, quod est arduum ; sed Fortitudo respicit arduum circa sumptus

Præterea, sicut Magnificencia intendit magnum opus facere ; ita ob magnum finem, qui est honor & gloria Dei. Unde, secundum Philosophum : *Honrabiles sumptus sunt maximè, qui pertinent ad divina sacrificia*. Propterea hæc virtus subordinatur virtuti Religionis, quia eundem respicit finem gloriæ Dei, & spectat ad Sanctitatem. Magnificencia

Exod. 25. *Sanctitate. Sanctitas & Magnificencia in Sanctificatione ejus.*
Psal. 95. *Sanctitate. Sanctitas & Magnificencia in Sanctificatione ejus.*

2. Actus hujus virtutis sunt. Primò, Amoreternus perficendi opera magnifica & heroica, tamet in externo desit materia. Unde pauper potest quodque esse Magnificus in interno : Quia Virtutes sibi sufficiunt, nec ex necessitate indigent exteriori fortuna. Secundò, & magnifice, facere opera externa magna & magnifica. Tertiò, facere quoque magnos sumptus, multisque distribuere & exponere pecunias, tali operi necessarias. Quartò, moderari amoris pecunie, ne impellat executionem operum magnificorum magnis expensis & sumptibus erigendorum. Quintò, distribuere dona magni pensis & pretij : non sub ratione doni, sed sub ratione sumptus ordinari ad aliquid faciendum. Sextò, ordinare usum artis ad aliquid magnum : ut ars proportionetur habitui virtutis, & Magnificencie. Septimò, Vti ratione in attendendo proportionem sumptuum ad opus, ne magni sumptus & expensæ fiant propter res frivolas.

3. Quantum attinet ad modum, quo hæc virtus reducenda est ad praxin, sciendum hanc virtutem Magnificencie exercendam esse in ordine ad finem virtutis Religionis, videlicet, in rebus ad cultum Dei spectantibus. Quod ipse etiam agnovit Aristoteles in suis Ethicis hoc posteritati relinquens scriptum :
Magn.

Magnificus libenter expendit in his, qua sunt ad Deum. *Eth 4.*
 Ratio supra allegata est: quia Magnificus respicit
 magnum & summum, tam in expensis & sumptibus,
 quam in rebus, pro quibus fiunt expensæ: nec quid-
 quam reperitur majus eo; quod pertinet ad obsequium
 & reverentiam Deo debitam. Magnificentia igitur
 ultimare debes respicere Deum, & esse promptus
 paratusque occurrentibus occasionibus ad magnos
 perficiendos sumptus & expensas: non propter ja-
 ctantiam, vel vanam gloriam, aut proprium commo-
 dum; sed propter gloriam Dei, & ad nostram exci-
 tandam devotionem ad obsequium & cultum Deo
 debitum, in quantum cultus exterior est medium
 ad excitandam interiorem ad eundem finem gloriæ
 Dei.

4. Alia insuper species quædam Magnificentia à
 nobis exercenda est, à Cajetano nominata *Eminen-*
tialis, quæ mediante, non pretio pecuniarum; sed *q. 134. a. 1.*
 valore nostrorum bonorum operum in Divinâ Gratiâ
 fundatorum ædificamus Templum Gloriæ. Et hæc
 Magnificentia fuit in Christo, juxta eundem Docto-
 rem, *Quando pretio sui Sanguinis & pænarum ædificavit*
et construxit Templum Ecclesiæ, Militantis simul &
Triumphantis.

CAP. XV.

De Virtute Patientia.

1. Patientia est *aquanimis tolerantia malorum, sine q. 136. a.*
perurbatione Tristitia. Distinguitur à virtute
 Fortitudinis: hæc enim est *circa maximum malum,*
quæ est malum mortis: Patientia est *circa minora mala:*
 quatenus ex imperio Fortitudinis possit etiam se ex-
 tendere ad *maximum malum mortis.* Et licet sit vir-
 tus moralis, attamen supernaturalis est, veluti sunt
 aliæ

Cor. 4. alia virtutes ex imperio Charitatis, juxta Apostolum: *Charitas patiens est*. Charitas namque movet Patientiam ad sufferenda mala temporaria, propter bonum aeternum, & praeterea propter vitium malum culpa, & malum poena aeternum. Ratio secundum S. Thomam, est, quia malum non est se appetibile, nisi propter bonum, quod sequitur ex eo. Unde Augustinus: *Non patimur conristabile, sed propter delectabile: unde non propter se, sed propter finem.*

2. Materia proxima hujus virtutis est passio Tristitia: quia est virtus moderativa Tristitia: materia remota est actio externa, & moderata corporis compositio.

Motivum & finis est honestas virtutis, vel honestas actus Patientia (in quantum conformis est bono habitui) & Beatitudo aeterna. Unde, quodammodo nulli sustinent malum, ut male faciant; non est miranda in illis Patientia, quae nulla est; sed miranda virtus. Siquidem illi proprie patientes sunt & dicuntur, secundum S. Augustinum, qui malum mala ferre, quam committere.

S. Aug.

3. Haec virtus cum actibus suis, primo moderatur Tristitia. Secundo, hominem facit equanimem. Tertio, inclinatur ad bonum. Quarto, continetur in bono. Actus Patientiae triplex esse potest. Primum sine murmuratione. Secundo, sine lamento & querelis. Tertio, cum laetitia & gaudio. Et huiusmodi est perfectissimus, secundum S. Apostolum Jacobum: *Omne gaudium existimate, fratres, cum in variis temptationibus incideritis.*

Jacob. 1.

4. Vitia contraria huic virtuti sunt: per excessum Impatientia: per defectum Insensibilitas, quae non pertinet ad virtutem; sed potius ad stoliditatem. Signum & argumentum Impatientiae, secundum Aristotelem, est, quando propter molestiam exteriorem conturbatur, interior animae contentus, & oper. bona, quae secundum debitum legis, aut virtutis possunt ac debent fieri, relinquuntur.

Parad. animae c. 4.

5. Pro intelligentia boni usus & praxis hujus virtutis adeo necessaria advertendum, quâ ratione Tristitia, quæ ex passione alicujus rei adversæ, generatur, sit passio quædam spiritui valde nociva: etenim solet esse causa & origo plurium defectuum & peccatorum, veluti desperationis, blasphemia, vindictarum, querelarum, lamentorum, murmurationum: unde magis æstimanda est Patientia, cujus officium est regere & refrenare hanc passionem, ne militet adversus rationem, & non sit causa, ut, quod est irrationabile, & inconveniens, faciamus. Quapropter, secundum S. Antoninum, officium hujus virtutis est, armate patientem, *inex- Tit. 3. c. 1.* perhabiter, contra omnes & quoscunque inimicos: strigante namque Patientiâ cor mansuescit sub Deo (ne moveatur ad iracundiam & vindictam) lingua retrahitur à contumeliâ & murmuratione: manus à percussione: oculus à torvis aspectibus: pedes à gressibus iniquis.

Verum, ut hæc virtus præfatos sortiatur effectus, adjuvari debet, juxta S. Thomam, à quatuor considerationibus principalis. Prima est consideratio De Regi. exempli Patientiæ CHRISTI. *Per Patientiam cur- Princ. li. 7.* ramus ad propositum nobis certamen: aspicientes in c. 2. ductorem Fidei, & consummatorem IESVM, qui Hebr. 12. proposito sibi gaudio sustinuit Crucem, confessione contempta. *Recogitate eum, qui talem sustinuit adversus semetipsum contradictionem: ut ne fatigemur, animis vestris deficientes. Et: CHRISTO S. Pet. 1. 4.* passio in carbo, & vos eadem cogitatione armamini. S. Ant. Hæc consideratio, ut notant & advertunt Doctores S. Bonaventuræ sacri, efficax est, non ad tollendam duntaxat animæ Tristitiam; verum etiam ad instillandam cordi læticiam & gaudium spiritualem.

Secunda consideratio sit, tribulationem esse signum prædestinatorum, & veterum amicorum filiorumque Dei. *Cum ipsum in tribulatione. Si extra disciplinam Psal. 90. Hebr. 12.* esse, non filij esis.

Tercia

Tertia est consideratio honorum Gratiae, quae
 assequimur mediis tribulationibus & Patientia
 Quam ob causam Patientia vocatur Radix, & Cuius
 omnium virtutum: licet non directe; sed indirecte
 removendo prohibens.

Quarta est consideratio aeterni praemij, quod per
 Patientiam acquiritur. Quia, ut notat optime S. Gregorius:
 Consideratio praemij movet vim fatis. Et Stephanus (ut adverte S. Antonius) narrat
 inter ictus lapidum vidit caelos apertos. Idem
 docet S. Thomas, quomodo Patientia, in quantum
 est specialis virtus, sit virtus gratuita ac super-
 naturalis, non politica: quia finis & motus
 suum est Vita aeterna: Est tolerantia mali temporaria
 propter bonum aeternum. Unde propter imperium
 Charitatis finis eius est supernaturalis, nimirum, sum-
 mum bonum: & propterea dicitur de Charitate:
 Caritas patiens est; non cavando; sed ordinando
 imperando actam.

Quatuor hae considerationibus subjungi potest
 quinta, memoria, videlicet, aeternarum pecca-
 rum Inferni Audi S. Augustinum: Qui non habet
 tribulationis poculum, metuens ignem gloriolam.
 Sicuti, Quis non contemnet dulcedinem suavis, intrin-
 sis bonis vita aeterna?

Ad fugiendum insuper vitium Patientiae oppo-
 situm, multum confert consideratio, quanta, nempe
 sint mala & damna Impatientiae. Haec tollit motum
 tum, auget dolorem, incitat ac pellicit hominem
 ad omnia peccatorum genera, ad odium, malevo-
 lentiam, murmurationem, &c. Unde egregie
 dixit Tertullianus: Ut compendio dictum sit: Quod
 peccatum Impatientiae ascribendum. Malum impa-
 tientiae est bonum.

Aliam quandam hujus virtutis praxin docuit
 apostolus scribens Corinthiis: In omnibus exhibeamus
 nosmetipsos, sicut Dei ministros in multa Patientia.
 Unde, secundum S. Antonium, dicitur prima.

Tit. 3. 6. 7. In omnibus, quia Patientia debet esse universalis respectu
 operum.

quicunque tribulationis & passionis: in famâ: in
 honorâ: in substantiâ seu divitiis; in amicis: in pa-
 tribus, & universaliter, in omnibus adversis, non
 particularis, restringendo se ad tolerandam unicam
 alicuius passionis speciem, v. g. in divitiis vel pe-
 cuniis; ac non in honore & similibus. Secundò,
 interior, quia debet esse realis & non verbalis:
 ut nosmetipsi libenter patiamur, & non tantùm
 ad patientiam & tolerantiam passionum & exhor-
 tationem. Tertiò, ut Dei ministros, etenim debet esse
 spiritualis, non temporalis: ut patiamur propter Deum,
 non propter Mundum. Quarto, in malâ Patien-
 tiâ, quia debet esse Patientia finalis, non unius aut
 alterius annorum; sed per totam vitam ad mortem
 usque durare & perseverare debet: *Qui sustinuerit* *Matt. 5.10.*
crucem suam usque in finem (scilicet patienter ferendo adversa) hic
salvatus erit.

Denique, optimus est modus hanc exercendi vir-
 tutem, qui eruitur ex figurâ aut hieroglyphico Pa-
 tientie. Depingitur quædam Mulier, manu sinistra
 tenens faciem ardentem, cuius liquefactæ ceræ gut-
 tæ in brachium dextrum defluere curat. Velletaba-
 randa induta est: agnum gerens in brachio, in ore
 baculum, facie decora: præterea circum pectus, &
 sub alas habet appositas. Hæ sunt conditiones
 Patientie. Debet esse instructa innocentia vitæ,
 castitate, silentio & lætitiâ: semper spectans
 ad templum exemplum Crucifixi, & vitæ futuræ
 gloriam.

CAP. XVI.

De Virtute Perseverantie.

Perseverantia est persistencia in operibus virtuosis *q. 137. a. 16.*
 usque ad finem. Est virtus quædam particularis,
 consistens ad supportandam difficultatem, quæ in quo-
 libet opere bono ex temporis diurnitate generatur.
 Pars III. Unde,

Unde, quemadmodum proprium officium Temperantiae est moderari appetitum delectabilis; & proprium officium Fortitudinis est moderari Timori in periculo mortis; ita proprium hujus virtutis munus est moderari & supportare tedium & fastidium, quod actione virtuosâ ex longitudine & diuturnitate temporis provenit. Quapropter, itaquam virtus secundaria, reducitur ad Fortitudinem: nam, sicut haec elicit & sustinet difficultatem in periculis mortis; ita Perseverantia sustinet difficultatem, quae ex duratione operis suboritur.

2. Materia & objectum proprium hujus virtutis est opus ut dururnum, in quolibet opere virtuosâ. Velut opus, ut vile, est objectum Humilitatis; opus, ut acceptum, objectum Obedientiae; ut magnum, Magnanimitatis; ut forte, Fortitudinis.

3. Actus principales hujus virtutis sunt duo. Primus est, perseverare in eodem virtutis actu ad finem usque, conformiter convenit rectae rationi, sine morositate & variatione. Secundus est, superare fastidium & tedium ex diuturnitate temporis in tali actu proveniens.

4. Causa Perseverantiae in operibus est animi Constantia, persistendo in eadem opinione, secundum rectam rationem. Unde à S. Bernardo appellatur Filia Constantiae, Soror Patientiae: *Constantia Estia, Soror Patientia.*

Epist. 129.

Effectus, juxta eundem S. Doctorem, sunt, coronare & dare ultimam perfectionem operi, & esse causam meriti, & praemij. *Est virtutum coronatio consummatio, nutrix ad meritum, mediatrix ad praemium.*

5. Perseverantia, ut supra dictum est, duplex est usque ad finem operis, & usque ad finem vitae. Utraque omni diligentia & cura exercenda est, & una elicitur alterius; quia ex vita virtuosâ, aut cum perseverantia peracta sequitur etiam, ut quis bene, & in gratia Deo moriatur.

1. Cor. 9.

Modum perseverandi docet nos Apostolus: *Currite, ut comprehendatis.* Particula illa (*sic*) significat

principaliter refrenat appetitum à maximis delectationibus sensibilibus (veluti sunt illæ, quæ sequuntur operationes naturales, spectantes ad conservandam naturam, aut in individuo, quæ fit per cibum & potum aut in specie, quæ fit per generationem) & secundario refrenat quoque cæteras delectationes sensibilis adedò vehementes.

2. Materia, circa quam occupatur hæc virtus, duplex est: proxima & remota. Proxima est affectus ternus amoris delectationis sensibilis. Remota est actio externa.

Finis, veluti in cæteris virtutibus, est honestas virtutis Regula Temperantiæ, secundum S. Thomam, est necessitas & congruentia: videlicet, ut habitus bonis sensibilibus vitæ hujus utamur, quantum necessarium est, & convenit proprio cujuslibet statum.

S. Aug. lib.
de morib.
Eccl. 6. 21.

Hoc idem confirmat S. Augustinus, dicens: *Regula Temperantiæ est necessitas vitæ & officiorum; quantum sufficit ad vitam & operationes animæ & corporis, juxta cujuslibet statum.*

3. Duo sunt virtutis hujus principales actus. Primus est, temperare appetitum interiore delectationibus sensibilis. Secundus est, temperare & gubernare etiam actus exteriores, ut omnes debent cum convenientia & circumstantia fiant, juxta regulam Rationis & legis Dei.

4. Vicia contraria huic virtuti sunt: *Intemperantia per excessum; & Insensibilitas, seu Stupor per defectum; quando ad declinandam fugiendamque cujuslibet generis delectationem, subtrahitur cognitio id, quod eidem, secundum rectam rationem, & necessarium.*

loc. cit.

5. Quantum ad moderatum hujus virtutis usum in praxin, advertendum est, secundum S. Augustinum, Temperantiam in cibo non esse exercendam cum moderamine passionis; sed cum dominio Rationis: *Non sursum cupiditate, sed altitudine mentis sumendus est cibus: non in quantitate & qualitate cibi; sed in cupiditate temperatum est.* Hoc fit, quando animæ subministratur

spiritualis, sancta quadam mediante considera-
tione: etenim anima sapore spiritus plecta nihil curat
oblationem.

Finis Temperantiae non debet esse solum finis na-
turalis salutis corporis; sed altior finis, nimirum hone-
stas virtutis, & gloria Dei.

Inter Temperantiam exercenda quoque est virtus
abstinentiae, subtrahendo saepenumero nobis partem
necessarii, propter majus bonum spirituale animae,
in qua aptior magisque disposita fiat ad contempla-
tionem rerum coelestium.

Deusque, optima regula est, quam & summopere
commendat S. Bonaventura, nimirum, si, in regi-
one & gubernatione proprii corporis, modum,

Deus ter Opt. Max. totum hoc Univerſum
& gubernat, imitemur. S. D. M. nec deficit

nec abundat in superfluis, inquit S.
Bonaventura; ita nos habere debemus in guber-
natione nostri corporis, ut solum ei subministre-

mus, quod est necessarium ad vitae sustentationem,
quod est necessarium ad vitam subeundam: quia corpus est propter ani-

am, & anima propter DEVM. Eidem vero
regemus & subtrahamus torum id, quod est super-
fluum, quodque potius spectat ad sensualitatem,
quam ad necessitatem.

CAP. XVIII.

De Virtute Continentiae.

Continentia est moderatio quaedam, licet im-
perfecta, passionum ad tactum pertinentium. 2. 2. q. 155.

secundum S. Thomam, ille est, & dicitur
continentis, qui persistit in ratione recta, abstinens à
concupiscentiis.

Quapropter Continentia distinguitur
Temperantia, & Castitate, ut imperfectum à per-
fecto,

fecto, ut dispositio ab habitu. Quia Temperantia comitas sub se continet passiones, & non nisi valde temperatur resistunt; at Continentia eas nondum habet edomitas, tamen illas edormare satagat, & mentesque patitur assultus & contradictiones. Quod de causa Continentia absolute dici nequit Temperantia; sed Temperantia solum in fieri, vel secundum inchoationem, nimirum, Temperantia imperfecta nondum ad suam perfectionem redacta est. Sic etiam Continentia, esto non ita proprie, alias virtutes, adhuc sunt in suo principio, denominare potest. Unde Continentia Iræ est Mansuetudo inchoata, seu inchoata: Continentia Timoris est Fortitudo inchoata, & idem dicendum est de aliis virtutibus in ordine ad suas passiones.

2. Materia propria hujus virtutis est passio libilis delectationis oppugnata, non expugnata moderata cum pugna, non cum victoria. Propter hoc secundum Aristotelem, Continentia non est propria virtus, licet habeat aliquid virtutis, in quantum est principium laudabilium operum: quia sequitur dictamen rationis, & pugnat contra passiones, non attingit perfectam rationem virtutis moralis in quantum subiecit appetitum sensitivum Rationis. Verum dicit aliquis, Continentia est causa majoris meriti, quia est cum majori pugna & oppugnantia: ergo non solum est virtus, sed major virtus, quam sit Temperantia. Respondet

Eth. 1.7.

S. Tho. 4.1.

art. 4. ad 2.

Cajet. 4.3.

Thomas: majus meritum non provenire ex majoribus passionibus; sed ex vehementia Characteris, & ex fortitudine Rationis, qua illæ evincuntur & temperantur.

3. Actus hujus virtutis sunt. Primò, cultus bonum Rationis. Secundò, pugnare contra appetitum passionum: quia Contineus est in statu pugne non in statu victoria; in statu perturbationis non in statu quietis. Tres sunt proprie virtutis moralis actus: Sequi dictamen Rationis, & sequantur

regularè passiones, ac denique eas perfectè do-
 cere & subicere Rationi. Hic ultimus deest Con-
 tinentiæ, & idè etiam ei deest perfectio virtutis
 moralis.

4. Modi fructuosè exercendi hanc virtutem sunt.
 Primo, ut eam continuo, omnique cum instantia à
 Deo postulemus. *Nemo enim est Continens, nisi Deus Sap. 8.*

Secundo, nullus se continere & refrenare potest à de-
 lectationibus & oblectamentis sensibilibus absque ope
 auxilii Divini.

Secundo, ut seriò diligenterque invigilemus ob-
 iectis sensibili, à passione proposito: potius in eo consi-
 derantes rationem mali culpæ & pœnæ, quod in se com-
 mitterentur, quàm rationem paucilli boni apparentis, quo
 delectantur.

Tertio, ut gustemus Deum: quia anima Di-
 vino laetata gaudio *calcabit favum* consolationum sen-
 sibilium.

Quarto, considerandum est, quod, ut docet
 Bernardus, suffragante & mediante Continentia,
 perdamus consolationes carnis; *sed commuta-
 mus in meliores, quales sunt, consolationes spiri-
 tuales.*

Quinto, ponderandum cum Sancto Antonino, *S. Anton.
 Tit. 4. c. 3.* quod Vanitas, Brevitas, Impuritas oblecta-
 tionum sensus planè similes sint cuidam dulcedinis
 in integro amaritudinis mari infusæ: è contra verò,
 consolationes spirituales sint puræ, & sine ulla tristitiæ
 commixtione.

Secundo, ut intelligamus, locum exilij, in quo con-
 tineri sumus, non esse locum voluptatis & oblecta-
 tionis, memores illius dicti D. Augustini: *Non
 dicit Deus hominem de Paradiso, ut hic faceret alium
 Paradisum.*

Denique, optimum medium ad obtinendam Con-
 tinentiæ perfectionem est exemplum Christi, qui
 non elegit consolationem sed mortificationem car-
 nis. Hic igitur utilior ac melior modus & mediū
 est, etenim Christus non decipit, non decipi potest.

Quamobrem omni sollicitudine ac fortitudine
fugienda est quæcumque sensualis Incontinentia,
§. Tho. 2. 2. ut loquitur S. Dionysius, intimo amplexu suscipi-
S. Dionys. da Incontinentia spiritualis, consistens in vehementi
de Divin. Divini Amoris. Unde loquens de S. Paulo ait: Per
nom. continentiam Divini Amoris dixit: Vivo ego, jam
ego, vivit verò in me Christus.

CAP. XIX.

De Virtute Mansuetudinis &
Clementiæ.

2. 2. q. 157. 1. **H**Æc est virtus refrenativa passionis Iræ & Vin-
Glos. in dictæ, eam subiciens rationis regere. Vel
Matth. 5. dicamus cum Glossâ super Matthæum: Mansuetudo
apud Suar. est dulcedo animi, quam non vincit amaritudo, & que
ab amaritudine Iræ libera est. Potest etiam cum aliis
defini hoc modo: Mansuetudo & animi tranquillitas,
qua nullâ incurrentium rerum tribulatione agitur
est pax quædam & tranquillitas animæ in omni eventu
imperturbabilis.

2. Materia hujus virtutis est passio Iræ regularis
& moderata secundum dictamen Rationis, ne eadem
sit contraria; sed, ut instrumentum virtutis, servet
& juvet Rationem. Hac de causa Ira appellatur
Satellitium Rationis, à naturâ datum, ut custodiat
defendatque Rationem. Et quemadmodum eadem
passio Amoris, ut prosequamur bonum; ita habet
mus passionem Iræ, ut fugiamus, & à nobis ter-
ciamus malum. Unde Ira (veluti alæ quoque pas-
siones) non est per se mala; sed indifferens: & potest
esse mala, si dominatur ut Domina, anteceditur
Rationem: & esse bona, si servat ut Ancilla, consequitur
ad Rationem.

q. 159. 2. 1.

3. Inter actus hujus virtutis primus est, regere & moderare motum internum Iræ, ut per amaritudinem hujus passionis non amittatur dulcedo affectus, loco cit. loquitur S. Thomas. Secundus est, moderare etiam externis motibus corporis: ne sint immo-derati & incompolti. Tertius est, regulare etiam, quodam rectam rationem opus externum vindictæ (quod ab iis, ad quos spectat, exequendum est) ut correspondeat, sitque proportionatum culpæ. Quartus est, consultare, judicare, eligere absque specie Iræ. Unde Judices & Consultores debent esse, ut lex mortua, ab omni passionis turbatione liberi.

q. 158. a. 1.
8. Cajet.

4. Virtus Mansuetudinis similis est virtuti Clementiæ: utraque enim importat quandam benignitatem & suavitatem animi, & utraque consistit in quadam refrenatione. At distinguuntur inter se, quod Mansuetudo sit moderativa Iræ: Clementia sit moderativa pœnæ, quantum Justitia permittit: & non ex affectu moderationis Iræ (sic enim convenit Mansuetudini) sed ex affectu benignitatis in pœnatum, & ex affectu regulata potestatis: nam potestati Superioris competit punire semper citra modum. Quapropter à Senecâ definitur Clementia: Temperantia animi in potestate ulcifera.

lib. 2. de Clem.

5. Huius virtuti Clementiæ duo opponuntur vitia: q. 159, Per excessum Crudelitas, quæ ex certâ quadam animi atrocitate & atrocitate animi punit supra justum, & supra condignum. Per defectum nimia levitas, quæ non tantum remittit, sed tollit omnem pœnam, contra illud, quod exigit Justitia, bonum delinquentis, & aliorum quoque exemplum.

6. Perfectus modus exercendi hanc virtutem est, 1. 2. q. 69. attendere ad perfectum usum & exercitium Mansuetudinis, non tantum in quantum est virtus; verum etiam in quantum est donum Spiritus sancti, omnigenam fugiendo iram, non in sua exorbitantia duntaxat, sed etiam in sua moderatione: quotiescunque,

O s ratione

ratione officij corrigendi alios, actualis pœne etiam aliud non postulaverit.

Conservandum igitur est cor nostrum seorsum & tranquillum, veluti cœlum, ab omni terrestri & turbationis vapore liberum. Et quando exigens necessitate, & Regula rationis ita dictante, passio tanquam proprium instrumentum, adhibenda est, ea non habeat locum intra conclave cordis, ne clauderet secreta voluntatis superioris penetrata; sed remaneat, & persistat in appetitu sensitivo, & cooperetur voluntati juxta ordinationem & Imperium Rationis. Insuper cum virtute Mansuetudinis que etiam, & conjungere debemus Bonitatem & Benignitatem: suffragantibus enim hisce tribus virtutibus unitis, enumeratis ab Apostolo inter fructus Spiritus sancti, conformiter docet S. Thomas, bonam perfectè ordinatur versus proximum. Primo utque Bonitate debemus ei velle bonum: secundo, benignitate eidem præstare bonum, quotiescunque occurrerit occasio: tertio, Equanimitate absque turbatione tolerare omnia mala, quæ ab eo nobis inferuntur: Equanimitate tolerare mala à proximo illata: Et ad hoc pertinet Mansuetudo, quæ cohibet iras.

Denique, harum virtutum exercitio apprimè inservit consideratio, quanta sint utilitatis & emolumentis, quod ab iisdem derivatur. Tria verò sunt principia commoda & emolumenta. Primum, quod Mansuetudo veros nos efficiat filios Dei, cujusvis efficitur & injuriæ, ob excellentiam suam, incapax. Quod idem ipsi etiam agnovere Gentiles. Unde Aristoteles consulebat Alexandro Magno, ut, quia omnibus se superiores cognoscebat, maledicta contemneret. Hoc idem dici potest justo, quod, quia ratione unioris cum Deo omnibus creaturis superiorem se cognosceret, hoc acceptat eorum opprobria & contemptus. Et idem confirmat Seneca, probans, quod in sapientiam non cadit injuria: quia injuria est testimonium virtutis. Sapiens liber existit: quemadmodum honor testimonium virtutis.

Aristot.
Alexand.
Magna.

Seneca.

secundum emolumentum & utilitas est, quod
 suscipiendo veros nos efficiat Christi Discipulos: &
 precipuissimum Incarnationis exitit finis, ut, nimirum,
 Christus D. N. prædicatione & exemplo suo hanc *Matth. 11.*
 prædicaret virtutem: *Discite à me, quia mitis sum.*
 S. Augustinus exclamat: *O Doctrinam salutarem!*
Magistrum Dominumque mortaliū! Itane magnum
esse parvum; ut nisi à te, qui tam magnus est, fieret,
hominem non posset?

Tertia utilitas est consecutio æternæ Gloriæ:
Beati mites, quoniam ipsi possidebunt Terram,
hereditatemque, Terram viventium, quæ est cœlestis
Paradisi.

Hæc sufficiant de Mansuetudine, omnibus &
 singulis, præsertim Superioribus, necessariâ, ut cum
 subditis & æquanimirate regimini suporent onera: &
 præsertim ob causam sacri Doctores assentunt, Moysen electum
 à Deo in Superiorem & Ducem populi sui, quia
 mansuetus & mansuetus persona valde mansuetus.

CAP. XX.

De Virtute Modestia.

Modestia est virtus quædam, cujus officium
 & munus est moderari & componere, secun- *q. 160.*
 dum rectam Rationem, & juxta proprii status con-
 venientiam, externos corporis actus, exterioremque
 apparatus ad victum, vestitum, habitationem, &c.
 spectantem. Hæc virtus est pars Temperantiæ, eique
 non dissimilis: quemadmodum enim illa est mode-
 rata rerum valde difficultium, quales sunt delecta-
 tiones iactus; ita Modestia moderatur aliis minori
 constantibus difficultate. *Temperantia est mode. S. Tho. a. 1. q. 160.*
moderatio rerum, qua difficultium est refrenare; Mode-
stia vero moderatio eorum, qua in hoc mediocriter se
habent.

2. Obj.

2. Objectum hujus virtutis est moderatio actus corporis, rerumque externarum ad usum ejusdem corporis pertinentium.

3. Quantum ad actus, proprius hujus virtutis actus est ordinare & regulare motus externos corporis, ut omnes sint convenientes & honesti, non rectam Rationem regulati. Et sicut ad propriam Rationis exteriora membra moventur; ita omnium ordinationem virtus moralis Modestia continet. Et verò convenientis ordo membrorum defumens est ex debitis circumstantiis personæ, negotiorum loci & temporis. Etenim, ut notat S. Antonius Tit. 4. c. 10. Attendenda est primò qualitas personæ, aliud enim congruit uni personæ, quod non congruit alteri (Johannes ungebat filiis suis, ut se invicem invitarent ad convivium; hujusmodi convivium ille non intererat) & quod licet extra Ecclesiam, ut negotium facere, non licet tamen licet in uno tempore vesari, quod tamen non licet tamen, scilicet in Quadragesimâ.

Hic idem operationis ordo à S. Antonio appellatur: Decor & decentia operationis; & est, quæ actio conformatur rectæ Rationi, & prout congruit Naturæ rationali. Hoc idem advertetur Philosophi gentiles; unde, quemadmodum monet Seneca, observanda est Modestia in verbis, risu, voce, gradu & incessu: Sermones utiles potius, quam faciles & affabiles: rectos potius, quam obscundantes, etc. Risum sine cachinno; vocem sine clamore; risum sine tumultu; & cavenda nimia tarantia, & nimia velocitas. Quibus adjungit S. Ambrosius; Dignitas sit sine ira, monitio sine asperitate. Eadem modestia ordinat convenienter vestitum, ut sit ad utilitatem, & non ad jactantiam, & vanam gloriam. Ordinatur quoque convenienter relaxationem seu recreationem corporis, nimirum, ad reparandas relaxandasque animi vires, vel ad recreandos auctoritate si tamen rei dignitas non admittit jocandi saturnalium. Quapropter, secundum S. Thomam & Cajetanum

Apud S.

Antoninū
l. cit.

lib. 1. de offi.
c. 22.

q. 159.

Tull. de In-
ventio.

deat Concionator, si recreationis gratia aliquid ridi-
dum dicat predicandum.

4. Causa Modestiae exterioris corporis est interior
compositio, sicuti dispositio externa est hu-
manae dispositionis internae: *Amictus corporis, & Eccles. 29.*
g. 168. a. 1.
li. 1. de offic.
Et gressus hominis enunciant de illo. Quod
dicitur S. Ambrosius dicens: *Habitus mentis in*
q. 168. a. 1.
li. 1. de offic.
motu cernitur, eo quod vox quadam animi est
motus. Effectus hujus virtutis est compo-
sitam hominem exteriorem, ut in omni actione
aliud speret, quam honestatem & sanctitatem.
In omnibus motibus nihil fiat, quod cujusquam of-
fendat aspectum; sed quod propriam deceat sanctita-
in Regul.

Pro praxi & exercitio virtutis hujus consideran-
da est, quod, cum externa Modestia dependeat ab
interiore, veluti supra dictum fuit, ad bonum usum
Modestiae externae necessarium est exercitium Humili-
tatis hominem interiorum componentis & regulantis;
ut homo in actibus interioribus regulatus, reguletur
etiam in exterioribus. Haec itaque sit prima praxis
hujus virtutis, nimirum, Modestiae secltor conserve
in Pace & Humilitate interna, sic quoque conservabit
Modestiam corporis externa.
Optimum ad perfectionem hujus virtutis assequen-
dum medium est Praesentia Dei. Enimvero, si praesentia
Dei percipere seu Magnare quilibet ita externos com-
positi corporis motus, ne illius offendat oculos, quanto
magis Christianus contemplanus Majestatem magni Dei
praesentis, compositus & moderatus erit in cunctis
actibus suis, ne S. D. Majestatis ubique praesentis, omnia-
que perspicientis oculos offendat?
Studendum est acquisitioni Modestiae & composi-
tionis totius hominis exterioris ab interiori derivandis:
praesertim vero quinque sensuum, mortificando &
subordinando eos ordini Rationis. Et, quemadmodum
dicitur de Josue, qui *Affixit quinque Reges cruci; sic Josue 10.*
omnesque sensus cruci mortificationis sunt submittendi: ut *S. Anton.*
tit. 4. c. 3.
oculi, lingua, caeterique sensus in cunctis suis motibus
sint

sint ordinati & regulati, nullumque dissolutionis, modestiæque præbeant signum.

Quod si interrogaveris, quanta qualisve esse debeat hæc compositio & Modestia exterior; respondebit tibi Hugo de S. Victore: Chastissimi modestus moribusque compositus eâ ratione compareat, oportet, ut erat Christus in Terrâ, & Angelus in corpore assumpto: Modestia hominis Christianâ insigniti similis esse debet Modestie, quam Christus D. N. exhibuit hic in terris, quamque præ se ferunt sancti Angeli, quando comparantia formâ humanâ.

CAP. XXI.

De Virtute Humilitatis.

2.2. q. 161. 1. **H**umilitas est virtus inclinans ad submittendum se alii: primum deo, deinde proximo propter Deum. Et in hac voluntaria subiectione consistit Humilitatis essentia. Est subiectio in ad id quod est DEI. Ratio huius subiectionis est, ut cognoscat se humilem, ac minorem inferioreque aliis se æstimet, non simulatè & fictè; sed verè, propriè, ac realiter: non enim id, quod amplius, aut æquale habet cum proximo; sed quod minus, aut nulla ratione possidet, considerat. Unde, ut bene notat Cajetanus, ratio constituens Humilitatem, est minoritas à parte rei cognita & voluta, quod admitum, quispiam verè sit inferior proximo, cognoscat se esse talem, talemque se æstimari appetat. Unde dici potest, in tribus principiis propriè hanc fundari virtutem. Primum est cognitio nostri ipsius Dei, & proximi veluti alicujus rei ipsius Dei. Secundum est comparatio inter nos & proximum, quæ debet esse diversi generis, non ejusdem generis: etenim comparari debentur

S. Thomas.
Cajet. a. 1.
ad 3.

art. 3.

habemus malum nostrum, quod habemus à nobis,
 bono proximi, quod habet à Deo; & non bonum
 nostrum cum bono proximi: neque malum nostrum
 cum malo proximi comparandum est: siquidem in
 istis comparationibus possumus in rei veritate esse
 superiores, aut æquales cum proximo, non inferio-
 res. Tertium principium est subiectio: quia, se- *D.Th. a.3.*
 cundum D. Angelicum, *Quilibet homo, secundum id,*
quod ipsum est, debet se cuilibet proximo subicere, quan-
to ad id, quod est Dei in ipso. Observando in hoc
 verbum Apostoli: *In Humilitate superiores sibi in-* *Philip. 2.*
feriores arbitrantur. Gerson altiori mentis indagine
 naturam hujus virtutis inquirens definit eandem hoc
 modo: *Humilitas est egressus, sive exitus à Deo in Gerson. To.*
quod d. Humilitas est virtus docens modum, i. serm. de
humilitate, quod quis egrediatur à Deo, & ingrediatur seipsum. Humil.
 Quod non est intelligendum de exitu secundum lo-
 cum distantiam (quia, cum Deus sit immensus,
 nulli deatur Divinæ Immensitatis limites & ter-
 minus, nullus à Deo exire, ipsumque subrefugere potest)
 intelligitur ergo secundum mentalem reputationem,
 & estimationem. Neque tamen intelligitur de exitu
 à Deo, ipsi Superbiæ proprio, qui est exire à Deo supra
 Deum, sed de exitu bono, qui est exire à Deo ad Deum,
 & ad Deum.

Humilis ergo coram Divinâ constitutus Majesta-
 te, dum immensam Divinarum perfectionum aby-
 ssum considerat, contempleturque infinitam distan-
 tiam inter se & Deum, sanctum quendam concipit
 horrorem & tremorem: *Horrescit, stupet, pallet,*
contremiscit: indignissimum se reputans, ut Deum
 contemnat, ac præsens compareat coram tanta celsi-
 tudine, & eminentia. Et per hujusmodi considera-
 tionem egreditur de una abyssu in aliam: de abyssu
 potentia Dei in abyssum propria sua impo-
 tentia: de abyssu sapientia in abyssum ignorantia:
 de abyssu bonitatis in abyssum malitia: sicque exit
 à Deo, ut intret in seipsum: & quia in seipso non nisi
 suam nihilum & miseriam, reperit, revertitur ad Deum.

Hoc

Psal. 61.

Hoc est exire à Deo, ut intret in Deum, & nihil
 primitus hoc modo exierit, intrate non potest.
 Eff exire à DEO, ut intres in DEVM. Scilicet
 hunc Humilitatis affectum exercebat Regius Iso-
 pheta, quando dicebat: Nonne DEO subiecta est
 anima mea? Quasi diceret: dum contemplantur
 dignitatem animæ meæ dignitate excedentis res
 creatas vitæ hujus, temporaneas & corporales: &
 alia parte considerationis meæ velâ expando in
 nitam illam Divinæ Majestatis celsitudinem &
 eminentiam, cui nullâ venit comparanda eminentia
 valdè expedit & conveniens est, anima mea, ut
 DEO te subicias & submitas, non Mundo, nec
 aut sanguini: id enim tua exigit & meretur obsequium
 Quare: *Esse anima mea sub Deo, & sub Deo deus
 universa.*

Loco illius dictionis (subiecta) alij legunt: *re-
 spectat, sileat, observet, expectet*: qui sunt ipsius
 quatuor affectus, quos exercet anima hominis erga
 DEVM. Primus est *Respicere*, per contemplatio-
 nem: secundus, *Silere*, per admirationem: tertius,
Observare Divinum beneplacitum cum perfecta con-
 formatione: quartus, *Expectare* cum patientia & delibe-
 ratio Regnum æternæ Gloriæ.

Hoc idem Humilitatis exercitium, modo jam ex-
 plicato, peragunt ac frequentant etiam Sancti in
 cœlis: & vocatur Timor reverentis aut Humilis
 vel Timor admirationis, veluti supra dictum est, qui
 fundatus est in defectu invidioso & essentiali creaturæ
 proinde dicitur subiectionem secundum infinitam distantiam
 à DEO: secundum quam (ait S. Thome) nec Deo
 se æquiparare aut adæquare, nec propius eum accedere
 audeat. In signum hujusmodi recognitionis & subiectionis,
 vidit S. Joannes in sua Apocalypsi, quod tanta
 malia mirabant coronas suas ante Thronum: ad signifi-
 candum, quod, sicuti Deus est primum omnium
 rum principium, ita Deo quoque omnia debentur
 honor & gloria.

2. Materia, circa quam sese occupat virtus Humilitatis, altissima & eminentissima est à natura sua. Virtus, secundum S. Chrysostomum, inclinatur ad contemptum terrenorum, & amorem aeternorum. Humilis spernit omnia bona transitoria, ac solummodo aeterna: claudit oculos rebus visibilibus, & aeternis aperit: tollit affectum à cunctis creaturis, ac totum reponit affectum in eandem Creaturam. Cujus rei idem Sanctus Doctor adducit exemplum: *Quemadmodum qui Regno inhiat, quemcunque contemnit honorem, Regia purpura inferiorem: Humilis, qui ad aeternam Gloriam anhelat bona, solummodo appetit & desiderat, nimis vilia, & non reputat cuncta bona terrena.* Pergit ulterius Chrysostomus, dicens, quod Humilis non solummodo desiderat, nec spernit duntaxat res terrenas; sed desiderat, si quis ea sibi proposuerit: & per rationem oblationem magnam sibi inferri censet.

Hom. in I. Cor. 1.

Ex dictis hisce colligit idem Sanctus: *Nihil aliud desiderat, nihil depressius Superbia.* Et hujus rationem, nam per Humilitatem similes DEO fit, quia DEVS humanam laudem non indiget, quia sine illa fuit, unde contempsit. Unde sicut non sola contentus laude sua essentiali & intrinseca, sed etiam alienis plumis, & extrinseca humana laude, quae aeterno fuit sine illa, eamque flocci fecit sprexit; Humilis totus Divinae laudi deditus, omnem laudem, quae non est Divina, aut à DEO, contemnit; sed contemnit & vilipendit. Et contra Superbus à vera laude, quae est in DEO, avergetur, gestat animum, ac totus conversus ad vanam laudem hominum, hanc solum desiderat, hanc ambit. Superbus corporis superbus apparet magnus; at ista non est vera magnitudo, sed tumiditas. Quemadmodum Superbus, ait S. Chrysostomus, aliud est esse visum, aliud tumidum: utrumque carnis habes, sed alterum corrupta, alterum verò sana: Superbus tumidus est, non magnus: Humilis verò magnus ex magnitudine intrinseca gratia & virtutum.

Hom. 36. in c. Matt. 21. Hom. 2. in Epis. ad Titum.

Ad Cor. 1. Hom. 1.

Quapropter Humilis non est pusillanimitas, sed magnanimus: non habet cor constrictum, sed liberum, cor sublime, cor generosum, quod quamcunque rem, quæ non est Deus, in se capere & continere dignatur.

De perfect. Relig. c. 31. 3. Habet Humilitas proprium actuum exercitium: & conformiter docet Sciaphicus. Habet enim exercitium, actus illos exercet erga seipsum, erga proximum, erga Deum.

Primò erga seipsum frequentat quinque actus. Primus est, quod propriam cognoscat sublimitatem, veluti ex nihilo pluribusque peccatis confusam. Secundus est, quod se ut talem reputet ac admittat in seipsum. Tertius est actus desiderij, quo desiderat se ad imitandum operatque, ut alij quoque eandem de se conceptam æstimationem. Quartus, quod coram cunctis creaturis se confundat, in istis considerando id, quod habent à Deo, in se verò inspiciendo id, quod habent à seipso.

Quintus, quod cum patientiâ & gaudio conatibus adversa: in quacunque tribulatione capendo cum illis pendat, qui resuscitatus rediit ab inferis: *Gratus DEO, plus non ardebo.*

Secundò, erga proximum quinque pariter exercet actus. Primus est, considerat ipsum non secundum defectus suos defectus; sed secundum dona à Deo ipsi communicata. Secundus, æstimat eum, ut alij quoque seipsum ut talem reputent. Tertius, bene de eo cogitatur, & si nihil boni de ipso occurrit referendum, quæ ratione Quintus, possibilia quævis præstat illi decessibus obsequia, nullam prætermittens occasionem, qui ei inservire satagat.

Tertio, erga Deum quinque alios exercet actus. Primus est, quod consideret Deum, ut in seipsum ut primum ens, primumque omnis totiusque principium. Secundus, quod eum, ut talem æstimet ac super omnia diligit. Tertius, quod desiderat seipsum procurat, ut is ab aliis quoque, ut talis, agnoscatur & ametur. Quartus est, quod in quacunque

...necessitate à Deo postulet auxilium. Quintus, in omnibus & per omnia Deo tribuat gloriam, semper gratias agat, laudando & benedicendo

Thomas proprios hujus virtutis actus reducit ad

Primus est, *Spernere Mundum*, videlicet, omnia bona temporalia, ut sunt divitiæ, honores, consolationes &c. quæ bona verus Humilis spernit, contemnit, & estimat.

Secundus, *Spernere nullum*, quam vis juxta externam reverentiam videatur esse vilis & abjectus: etenim inestimabilem desert & conservat thesaurum a se ad imaginem Dei creatæ, capacisque Gratia &c.

Tertius, *Spernere sese*, secundum ea, quæ quis à se, & non à Deo, veluti supra explicatum

Quartus & ultimus est, *Spernere sperni*, nimirum, seipsum, quod spernatur ab aliis. Et in hoc ultimo actus, secundum eundem Doctorem, vera consistit

Ultra præfatos actus, Humilitas suas sortitur effectus. Causa Humilitatis, inquit S. Bernardus, est cognitio sui ipsius: quia Humilitas est, quæ quæ verissimâ sui cognitione sibi ipsi vilescit.

Duo dicit Humilitas, juxta S. Bernardum, scilicet, contumeliam & contemptum sui ipsius. Eiusmodi Humilitas Rationi conforme est, ut peccatum sit obiectum contemptus & opprobrii: quemadmodum à contrario est rectæ Rationi, ut virtus gloriæ honorisque effectum existat.

Effectus Humilitatis est, disponere animam ad Dei Gratiam, *removendo prohibens*, puta, impedimentum Superbiæ: etenim Deus, utpotè essentia bonus, ac sui ipsius communicativus, sublato ab animâ impedimento, sine morâ eidem se communicat, quemadmodum Sol, sublato obstaculo, subito illuminat.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ex quo elucet, quanta sit virtutis hujus necessitas. Quia secundum Philosophos, dispositio & firmatio in eodem gradu necessitatur: Gratia absolute necessaria ad salutem: Ergo Humilitas, quae est dispositio ad recipiendam Gratiā, eodem modo necessaria erit: Aeternā lege igitur firmatum est, inquit S. Laurentius Justinianus, ac Deus infallibilis & indispensabilis decreto determinavit, ut non nisi per viam Humilitatis pateat aditus ad salutem, neque per aliam viam quam per humilitatem perveniat ad exaltationem. *Ve qui se humiliat, exaltetur, & qui se exaltat, humilietur.*

Laurent.
Justin.

Luc. 18.

S. Tho. 2. 2.
q. 162. a. 2.

5. Humilitati opponitur vitium Superbiae, quae ratione definitur à S. Thomā: *Est appetitus naturalis propriae excellentiae*: est actus quidam voluntatis quo inordinatè, puta, non secundum rectam rationem complacet sibi quispiam in propriis excellentiis. Quemadmodum à contrario dicitur de Humilitate: *Est appetitus ordinatus proprii contemptui*, secundum rectam Rationem.

Præterea contrarias sortiuntur causas Superbiae & Humilitatis. Si quidem Superbia nascitur ex consideratione propriae perfectionis, & vocatur Superbia ignorantiae propriae perfectionis, quae patitur appetitum Humilitatis intellectus.

e 21. Mor.
S. Antoni.
p. 111. 3. c. 2.

S. Gregorius Superbiam in quatuor dividit species. Prima est, quando homo credit bona sua à se haberi, unde extollitur: quod non intelligitur spectare ad scientiam (id enim saperet haeresin) sed practice: quando, ut docet S. Thomas, ita de bonis suis gloriatur, ac si ea haberet, velex meritis propriis.

1 Cor. 4.

S. Th. ibid.

Hæc species Superbiae damnatur à S. Paulo: *Quid habes, quod non acceperis? Si autem acceperis, quid gloriaris, quasi non acceperis? Ubi S. Thomas: Ille gloriatur, quasi non accipiens, quia de ipso gloriatur, & non de DEO: ille autem gloriatur, quasi accipiens, qui omnia DEO ascribens, gloriatur de ipso.*

Secunda species Superbiæ est, quando aliquis
 bonæ suæ esse à DEO, sed sibi data pro suis
 meritis, & propter illa se magnificat: quod simi-
 liter non intelligitur speculativè (id enim hæreti-
 cum esset) sed practice: quando quis superbit in
 bonis datis, ac si suis deberentur meritis: quod
 contra Gratiâ Dei, quæ non datur pro aliquo, sed pro
 gratis, quia gratis omnino datur.

Tertia species est, quando aliquis credit, & jactat
 habere, quod non habet. Et contra hanc Superbiæ
 speciem clamat Divinum Oraculum in Apocalypsi: *Apo. 6.3.*
quia quod dives sum & locupletatus, & nullius ego:
quia quia miser es, miserabilis, & pauper, & cæcus

Quarta species Superbiæ est in bonis suis singula-
 ritè habere, & alius se præferre: quod est contra
 bonâ Dei, nobis communicantis dona sua, non quia
 propter illa nos præferamus, ac spernamus nostros
 meritos; sed ut cum iisdem nos magis humilic-
 emus, nec non gratias & laudes suæ Divinæ Majestati
 offeramus.

Hæ sunt quatuor rami Superbiæ: quorum signa,
 quibus cognoscatur, quando aliqua species Super-
 biæ incidit in animâ nostrâ, adducit Cajetanus se-
 cundum Cajet.

Signum primæ speciei, ait Cajetanus, est In-
 gratitudo, quia non refert gratias, neque DEO,
 debetur, dat gloriam, cum sint dona suæ Divinæ
 beneficiis.

Signum secundæ speciei est esse securum de bonis,
 quæ habet; querulum de bonis perditis: admirativum,
 quod non exauditatur.

Signum tertiæ speciei est esse pronum ad videndum
 suorum defectus, ad sua mala excusanda, ad aliena pon-
 deranda.

Signum quartæ speciei est, cum quis parum est
 sollicitus de cælesti Patriâ, de membris CHRISTI,
 satisfactione peccatorum: dies suos pertransit, quasi
 somnians, aut parum vigilans. Hæc negligentia
 simul

simul stare non potest cum donis, quæ superbum
dit se habere, quod nimirum sit incola cæli, æque
filius, membrum Christi; Operatur enim magis
Amor, si est.

Hæc igitur signa examini subiicienda sunt, ad
agnoscendum, quibusdam superbiæ ramus viget & re-
gnet in nobis: nam quamvis hi & similes
effectus sint peccata levia; nihilominus dispo-
nant ad graviora, in quantum Dominus Deus ad hu-
iliandum superbum multa alia permittit peccata, ob-
negando gratiam suam efficacem. Unde dicit S. Au-
gustinus, meliorem esse peccatorem humilem, quam
justum superbum.

Præterea S. Bernardus duodecim assignat gradus su-
perbiæ gradibus duodecim Humilitatis à D. Gregorio
allegatis oppositos.

1. Primus gradus Humilitatis est Modestia oculorum.

Curiostitas. cui opponitur *Curiostitas oculorum.*

2. Secundus gradus Humilitatis est Paucitas
Levitas *mentis.* *Levitas* *mentis.* *Levitas* *mentis.*
tionabilia, & non clamosâ voce loqui: secundus
gradus Superbiæ est *Levitas mentis*, per quam
perbè se habet in verbis.

3. Tertius Humilitatis gradus est, *Inepta* *la-* *ritia.*
preptus in risu: & tertius Superbiæ gradus est
Inepta latitia.

4. Quartus gradus Humilitatis est *lactantia.*
ad interrogationem: cui opponitur quartus
perbiæ, *lactantia.*

5. Quintus gradus Humilitatis est *Singulari-* *tas.*
Tenere quâdam
regula Monasterij habet: cui opponitur quintus
Superbiæ gradus, nimirum, *Singularitas*, per quam
sanctior vult apparere.

6. Sextus Humilitatis gradus est *Avrogan-* *tia.*
Subesse carnis: & hu-
ponitur sextus gradus Superbiæ, videlicet, *Avro-*
tia, per quam homo se carnis præfert.

7. Septimus gradus Humilitatis est *Prasum-* *ptio.*
Se reputare ad
inutilem: & ei opponitur septimus gradus Superbiæ,
qui est *Prasumptio*, per quam aliquis reputat se
rem ad majora.

Octavus gradus Humilitatis est *Confessio peccatorum* : & oppositus gradus Superbiae est *Defensio eorum*.

8.
Peccatorum
defensio.

Nonus gradus Humilitatis est *Acceptatio poenae pro peccatis* : gradus Superbiae illi oppositus est *Non acceptatio simulatae confessionem*.

9.
Simulata
Confessio.

Decimus gradus Humilitatis est *Obedientia* : & decimus gradus Superbiae contrarius est *Rebellio*.

10.
Rebellio.

Undecimus gradus Humilitatis est *Delectatio in obedientia* : & contrarius gradus Superbiae *Libertas*, id est, *liberatio in faciendo, quod vult*.

11.
Libertas.

Dodecimus Humilitatis gradus est *Timor Dei* : & contrarius gradus Superbiae est *Contemptus Dei*.

12.
Contemptus
Dei.

Haec dicta sufficiant de Superbia, ut majori studio diligentia eandem effugere allaboremus. Ad modum procedendae Humilitatis jam procedamus.

Primo, juxta doctrinam S. Bernardi, *ad exercitium humilitatis quinque prodia possunt.*

S. Bernard.
epist. 87.

1. *Amor vilitatis*. Eligendo semper in omnibus rebus, modum vilitatis & pejus est, veluti conditioni tuae, ac litatui caritatis magis proportionatum.

2. *Affidua subjectionis*. Quarendo semper subesse, non praeferi aliis.

3. *Comparatio melioris*. Considerando semper bonum, quo praeditus est proximus tuus, & avertendo oculos a malo.

4. *Affidua meditatio propria conditionis*. Considerando tui nihili, tuorumque peccatorum considerationem.

5. *Et ultimum Consideratio occulti inspectoris*. Contemplatio Dei praesentis, omnemque tuam imperfectiorem & defectuum insipientis.

Secundo, hanc virtutem addiscere debemus in Schola Christi *Filius docet in Schola Humilitatis* : Spiritus sanctus *introducitur in Cellaria Charitatis* : Pater *mittitur in cubiculum Regis in Gloria* : cum scilicet anima sit jam perfecta per *Humilitatem sine macula, & per Charitatem sine ruga*.

P 4

Tertio.

S. Bern. de
grad. Hu-
milit.

S. Bernard.
20. 3. serm.

de Regn.
caelorum

20. 419.

Matth. II.

S. Bernar-
dus de sub-
jectione vo-
luntatu.

Psal 119.

Daniel. 3.

Baruch. I.

Tertio. Humilitas in praxi conjungenda cum Virilitate & Magnanimitate, nec una sine altera sufficiens est. Siquidem Humilitas sine Magnanimitate pusillanimitas est: & Magnanimitas absque Humilitate est Temeritas.

Quarto. Unienda quoque est Humilitas cum benevolentia, quæ sunt virtutes Christi (Misa sine humilitate corde) ad quas tota reducitur perfectio Evangelii. Etenim, ut optimè notat Cajetanus per Humilitatem impendimus Deo, ad recipienda dona Dei, & per Magnanimitatem expeditur proximo.

Quinto. Humilitas quoque associanda est Conformitati nostræ voluntatis cum Divinâ. Et in hac resignatione, juxta S. Bernardum, proprie consistit Humilitatis perfectio, quando in omnia verba Divino (Veni) correspondet Humilitas (Venio) quemadmodum sanctissima Christi anima correspondebat: Tunc dixi: Ecce venio: In ipse liberi scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam.

Sexto. Conjunges propriam Humilitatem cum excellentiâ & magnitudine DEI. In tua Humilitate reperies tria: proprium nihilum, propria peccata; & pœnam Inferni iisdem correspondentem. In tuo nihilo attolle mentem ad considerandam magnitudinem potentæ Patris: In peccatis tuis contemplantare efficaciam Sanguinis CHRISTI. In pœna Inferni erige mentem ad gaudium vitæ æternæ spiritus sancti.

Humilitatem insuper comitabitur laus DEI, ut luti docet D. Augustinus dicens: Gemina debet esse confessio, & peccatorum, & laudis DEI. Quando nobis malè est in tribulationibus; confitemur peccata nostra, quando nobis benè est in consolationibus; confitemur laudem DEI: sine confessione tamen non sumus. Et hoc ipsum erat, quod in oratione suâ postulabant Prophetæ, quando dicebant: Tibi, Domine, iustitia; & omnis gloria; nobis autem confusio faciei nostræ, & ignominia propter peccata nostra.

Denique. Humilitatem considera mysticam veluti
 scalam, per scalam Jacob præfiguratam. Eam
 ascendere satage, modò persistendo in uno,
 modò in alio illius gradu. Scala Jacob habebat api-
 cula, in quo residebat Deus: basia, juxta quam erat
 gradus: duo quoque habebat latera, & gradus varios:
 in spirituali Humilitatis scalâ est altitudo & emi-
 nentia Dei, nostra submissio, & duo latera: latus
 dexterum est confidentia in Deo, sinistrum diffidentia
 in nobismetipsis. Gradus sunt quinque principales
 humilitatis actus, & ab uno devenitur ad alium.
 Primus est cognitio propria. Secundus est cognitio
 Dei. Tertius est amor Dei. Quartus est conforma-
 tio nostræ voluntatis cum Divinâ. Quintus & ulti-
 mus est pax & gaudium in beneplacito Dei: curam
 habendo, ut omnes potentiz animæ, omnia corpo-
 rum membra nil aliud spirent, quàm gaudium & glo-
 riam Dei. Hunc in finem, ut notat S. Chrysostr. *S. Chrysostr.*
Deus dedit nobis oculos, os, & aures: Ut omnia 1. 143.
membra servirent: ut qua ipsius sunt, audiamus:
qua ipsius sunt, loquamur: qua ipsius sunt, operemur:
qua laudes canamus assiduas, & gratias per cuncta
dicamus. Et hoc in exercitio comites habebis
ascendentes & descendentes Angelos, quia Humiles
in Terris Angelicam inchoant conversationem,
deinde per totam æternitatem cocontinuant
in caelis.

CAP. XXI.

De Virtute Studioſitatis.

Inclinat hæc virtus ad moderandum & dirigen- 2. 2. q. 166.
 dum desiderium sciendi. Est enim virtus modera-
 ta appetitus cognoscendi, ac per consequens mode-
 rat etiam usui activo voluntatis, & passivo aliarum
 facultatum. Et hic usus appellatur Studium, *quod est, Ex Philos.*
vehe.

vehemens applicatio ad cognoscendum : quia, cum homo naturaliter scire desideret ; ut hæc inclinatio Rationi conformis, necesse est, reguletur ac dirigatur per virtutem Studiositatis, ad hoc, ut voluntas intellectivam applicet potentiam ad cognoscendum & percipiendum id, quod est conveniens, secundum circumstantias personæ, officij, temporis, loci, finis. Hæc virtus est pars virtutis Modestitiæ, & consequenter Temperantiæ : quia ad Temperantiam pertinet temperare superfluum appetitum delectationis : ergo Studiositas, temperans excessum in desiderio cognoscendi, est pars Temperantiæ.

2. Scopus hujus virtutis est *moderatum & regulatum studium cognoscendi* : ut fiat ex debito fine, & ex debitis circumstantiis : ut quis attendat necessitates earum rerum cognitioni, quæ propriam continent professionem, non ob vanam gloriam, nec ob solam sciendi curiositatem. Scire, ut scias (ut ait S. Bernardus) *vanitas est*. Et secundum doctrinam S. Augustini omnis scientia, quæ non dirigatur ad bonum, est inanis. *In cognitione rerum non vana curiositas exercenda est ; sed gradus ad immortalia semper permanentia faciendus*. Enimvero bonum delectationis non facit simpliciter bonum habentem, veluti virtus Temperantiæ, Fortitudinis, &c. sed servatur quid, solum in ordine ad proprium actum, propriumque objectum : studium igitur sciendi haud perfluit in sola speculatione ; sed ulterius transiit ad operationem secundum virtutem.

3. Actus virtutis hujus sunt tres. Primus est, temperare affectum sciendi. Secundus est moderata applicatio intellectus, applicando eum materiæ, ac fini convenienti. Tertius est excitare & promoveri affectum & applicationem, quando in studio rerum necessariorum & convenientium, laboris periculis, evadimus tepiditatem & negligentiam.

4. Causa materialis, & subjectiva hujus virtutis secundum Cajetanum, est voluntas, cujus est

Hoc Curiositatis vitium non solum respectu cogitationis intellectivæ; verum etiam comparatione cogitationis sensitivæ datur: & est, quando abutimur sensitivâ cognitione, non dirigendo eam ad talem finem, in quem ordinatur à Natura, nimirum, ad sustentationem vitæ, ad procuranda vitæ necessaria, & ad ministrandam materiam intellectibus ipsi intellectibus. Quare, quotiescunque occupamur cogitatione aliqua sensitivâ (ut si video canem currentem post lapsum) nec ullum ex eâ percipimus emolumentum, seu corporis, seu animæ, neque quod cedit in gloriam Dei, talis cognitio est vitiosa & curiosa.

S. Aug. lib.
10. c. 35.

6. Circa præxin hujus virtutis, primò, eligenda est materia, quæ competat conditioni personæ quæ studet. Materia communis omnibus, & quæ semper præ oculis habenda est, juxta S. Antonium, est studium Sacræ Scripturæ: idque probat per dictum illud

D. Hieron.
apud S. Antonium.

D. Hieronymi asserentis: *Divina Scriptura semper in manibus & jugiter in mente voluatur.*

Secundò, quod attinet ad modum studendi & cognoscendi: quamvis juxta doctrinam Cajetani, uti supra dictum fuit, non sit necesse, explicite ordinetur cognitio creaturarum ad cognitionem Dei; sed sufficiat, si implicite & virtualiter id fiat, in quantum creaturæ ex natura suâ sunt gradus ad Deum; nihilominus pro majori augmento meriti, perfectionisque acquirendo multum proderit hæc ordinatio actualis. At enim, quemadmodum nullus hæret, aut in quiete quiescit & firmus in scala materiali; sed solum per transiendum ita in cognitione creaturarum, quæ sunt veluti scala, per quam devenitur ad eandem Creatorem, non oportet hætere & persistere; sed, transcendendo per eas, Deo deinde inhætere, & in eodem quiescere debemus.

Tertiò, seriò invigilandum est, ut bene utamur cognitione sensitivâ. Quia sensus est propter intellectum, & intellectus propter Deum: ergo ex eo, quod oculis, auribusque percipimus & sentimus, bonam aliquam cogitationem & conceptum intellectus percipit & eo

remodem denique ad cognitionem & amorem Dei or-
dini debemus.

Quarto, suffragio virtutis hujus Studiositatis non
solum affectum & applicationem à materia inutili &
vana recedamus, & avocemus; verum etiam eun-
dem ad materias utiles & convenientes incitemus & in-
tamemus, oportet; ne Curiositas nos pertrahat ad
quod vitiosum est, ne Negligentia nos ab eo, quod
necessarium est, removeat.

Quinto denique, debemus mediante hac virtute
procedere cum ordine: ac primo loco, & majori cum
lectu & diligentia oportet studere illis, quæ sunt
propinquiora salutis: plurius faciendo virtutem, quam
scientiam: plurius æstimando amorem Dei,
quam cognitionem Dei in Scholis
præceptam.

F I N I S.

